

A

REFORMÁCIÓ

KASSÁN.

OKLEVÉLTÁRRAL.

IRTA

IFJ. KEMÉNY LAJOS.

65



SZTE Egyetemi Könyvtár

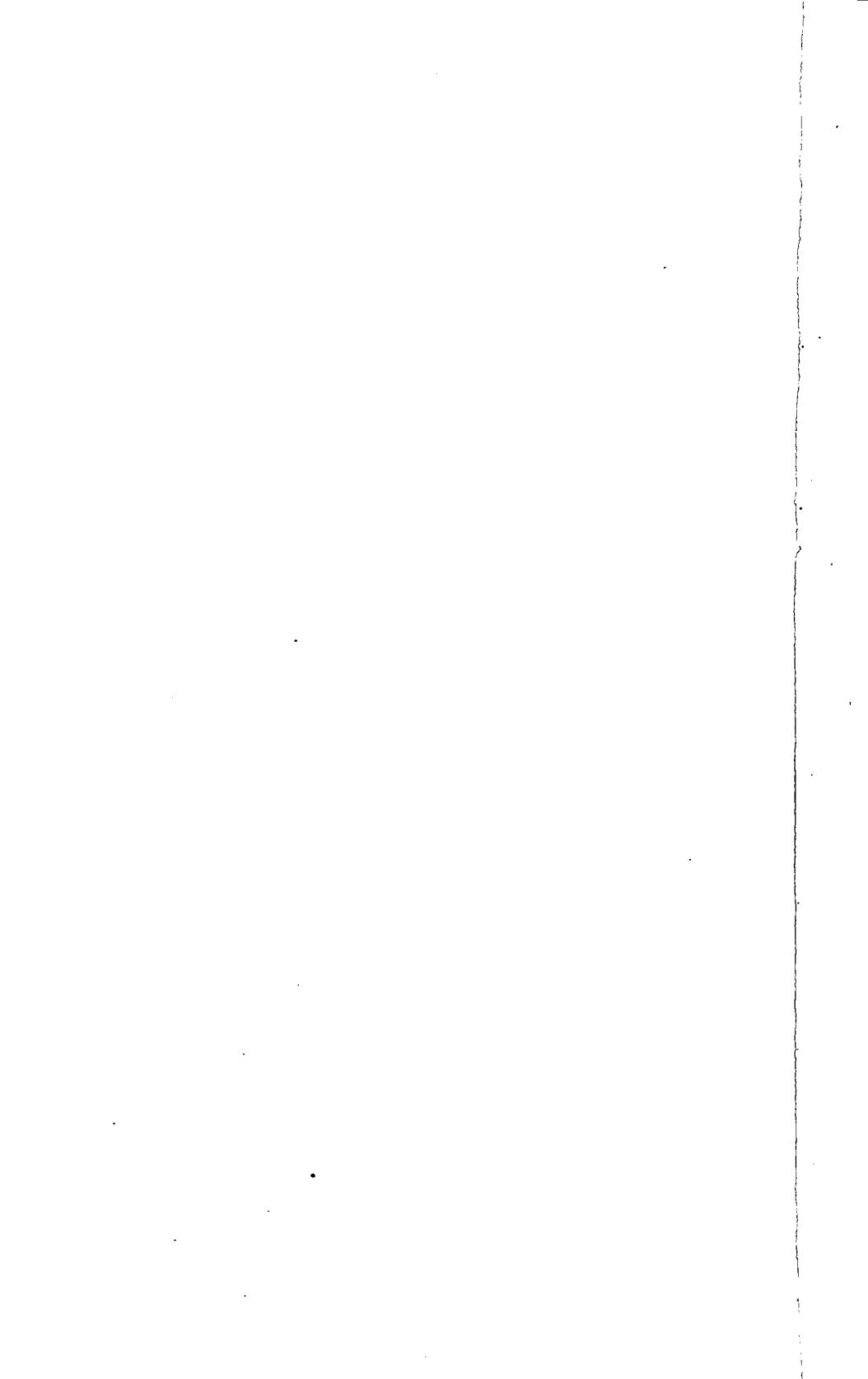


J000749888

KASSA

BERNOVITS G. KÖ- és KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.



A

REFORMÁCZIÓ KASSÁN.

OKLEVÉLTÁRRAL.

IRTA

IFJ. KEMÉNY LAJOS.



KASSA
BERNOVITS G. KÖ- és KÖNYVNYOMDÁJA.
1891.





Előszó.

A reformáció hazánkbeli története még nincs megírva s az, mint illetékes helyről folyton hangsulyozzák, csupán monografiák megírásával lesz eszközölhető.

Kassa városa levéltára oly dús anyagot nyújt, hogy csupán erre támaszkodva vázolom a reformácziónak a városra való hatását. Nem érdektelen fejezete ez a város történetének is.

E levéltár oly hüen őrizte meg Kassa multjának írásbeli emlékeit, hogy biztos kalauzul ajánlkozik története bármely részének megírásában; s épen ez okból, ahol a magyar protestáns egyháztörténet irodalma eltér ez oklevelektől, ezeknek nyomán igyekeztem haladni.



Kassa a XVI. század hajnalán még mindig az a gazdag kereskedő város, a milyen volt Nagy Lajos óta másfélszázadon keresztül. Az átmeneti kereskedelem, mint az 1347-ben nyert árumegállító-jog bizonyítja, már a XIV. század első felében a gazdagodásnak dús forrása lett. E vagyonosság mind az egyházi és világi autonomia, mind a műveltség eszközeinek megszerzésére képessé tette a polgárságot.

A gazdag város egyházi és iskolai élete virágzó. A XV. század folyamán épült sz. Erzsébet parochialis temploma a hazai egyházi építkezésnek addig felül nem mult remeke, a Forgács-utcza végén sz. Lénárd temploma és kórháza, a falakon kívül az éjszaki kaputól keletre sz. László kápolnája, mig — valószinüen — délen a sz. Lélekről nevezett templom és kórház állott; a papi teen-dők végzésére a város parochusán kívül feles számu altarista, predikátor és káplán volt.

A mészáros-utcán a domonkosok s a fő-utcza (ring, theatrum civitatis) éjszakkeleti oldalán a ferencziiek kolostora áll; mindkettő népes és gazdag.

A világi papság tudományosan művelt; a theologiának és szabad mesterségeknek számos doktora akad kö-

zöttük. Első sorban Krakkó, melylyel a város a legélénkebb kereskedelmi összeköttetésben van, és Bécs egyetemein művelték ki magokat; ugyanott találkozunk a város fiaival is.

A domonkosok könyvtára¹⁾ még mai szétszórt töredékei is tanúsága műveltségöknek. A városi iskola első nyomára 1432-ben bukkanunk s a város gimnáziuma a XVI. század elején országszerte jóhirnevű volt.²⁾

A Miasszonyunk, a Krisztus szent teste, a sz. Antal- és sz. Mihályról nevezett confraternitások szintén élesztették a vallásos buzgalmat.

Nagy-Várad, majd Pécs püspöki székében ekkor Szathmáry György úl; kassai születésű s egy szabó fia³⁾ volt; dúsgazdag nagybátya, Ferencz⁴⁾ — 1477—78-ban Kassa birája — után nagy vagyont örökölt. Rokona volt Melczer, más néven Aszalós András, kit családja származása helyéről gönczi-nek is neveztek. Melczer a

¹⁾ Magyar Könyvszemle. 1882. évf.

²⁾ Frankl. A bazai és külföldi iskolázás. 1873. 102. l. — Linberger István 1882-ben írt művében azt mondja, hogy „az erre vonatkozó történelmi adatok is legnagyobb részt elenyésztek“. A dolog nincs egészen úgy, mert Kassa városa levéltárában miután egy 600 darab az egyház és iskola XVI. szbeli történetére vonatkozó oklevél van, nem is említvén a jegyzőkönyvekben található termédek adaléket.

³⁾ Fabritius Károly. Pemflinger Márk élete. 1875. 46. lap.

⁴⁾ „— domino Georgio Zathmary ex parte domus condam Francisci similiter Zathmary, fratris patruelis ipsius domini Georgii sat. idem dominus Georgius Zathmary tanquam legitimus heres et superstes bonorum et hereditatum prefati condam Francisci fratris, ut prefertur, sui patruelis sat.“ Városi jegyzőkönyv. 1499.

Szathmáry költségén tanul¹⁾ a krakkai egyetemen²⁾ s 1516-ban³⁾ pesti tanítóságát a kassaival cseréli fel; 1520 óta a város jegyzője s később Kükelbrecht, magyarosan Kakuk Mihály, városbiró (1504—5, 1514—15, 1520—21, 1525—30) veje lón.

Szathmáry szülővárosa iránt vonzalommal van, a minek sürű tanújelet adja. Halála esetére a jászai káptalan kegyuraságát megszerzi neki; a szertartások fényének s a papság számának emelésére a sz.-Erzsébet-egyháznak alapítványképen cassai két házát és szántóföldjét, tállyai szőleit s Forró birtokát leköti; 1523-ban szepsii és szinai birtoka jövedelmét is ugyane célról adományozza.

Kassa tehát nem látszott kedvező talajnak arra, hogy benne Luther eszméi megfoganjanak.

Azonban minden csupán az egyházi élet külsőségeire hatott emelően s merő forma volt.

Az egyház főpapjai világi célokért küzdöttek. Bakócz Tamás, mig az egyházi szertartásból gúnyt üz,⁴⁾ addig a pápai trón elnyerése céljából minden eszközt felhasznál. Szathmáry is ez iskolának követője, csak vágyait tüzi alacsonyabbra s 1521-ben czéljára talál az esztergomi érseki székben. Nagy műveltségöket a renesszánsz tudományából merítettek, mely megernyészté bennök a belső hitbeli szökségletek iránt való érzéket, mig a reformok iránt fogékonyaságot oltott beléjük.

¹⁾ Történelmi Tár. 1890. 790. l.

²⁾ Egy 1517. évbeli levélben: „— domino Andree de Gwneb, magistro universitatis Cracoviensis, nunc ludirector Cassoviensi“. Kassa város levélt.

³⁾ Frankl. A hazai és külföldi iskolázás. 102. l.

⁴⁾ Fraknói V., Bakócz Tamás. 40. l.

Az alpapság tudaatlán, laza erkölcsü; mint példaadói, a főpapság, nem kötelességének él.

A fő- és alpapság közt nincs meg a kölcsönös vonzalom; Szerémi, II. Lajos volt udvari káplánja, tiszteletlenül ír az elhunyt esztergomi érsekről, Szathmáryról s „mercator Cassoviensis“-nek, szatócsnak¹⁾ mondja.

A könyvnyomtatás feltalálása óta az ókori klasszikusok ismerete is mind szélesebb körben terjedni kezd s velük a pogányvilág eszmeköre feléledt. Mindez visszahattott a szabad vizsgálódásra.

A régi hit megingott.

„S a hit gyengülését — irja Salamon F. — nem a merő hitetlenség, hanem egy ujabb hit szükségének érzete követi.“

Számosan voltak nagytudományú és példás életű férfiak²⁾, a kik a kététkedés s a világi romlottság elől díszes, sőt magas polczukról a kolostorok magányába menekülnek.

Thyr Mihály, Kassa parochusa, ki a XV. század közepén a krakkai egyetemen nyeri el a doktori kalapot, majd Kassán tanító, Gönczön lelkipásztor lesz, 1504-ben³⁾ lemond tisztéről s a szepességi Lapis refugii carthausi kolostorba vonulván, mint ennek priorja hal meg.

Nem mintha fogadalmat tett volna reá, hanem önkényt ment a magányba.

¹⁾ Szerémi Gy. Emlékirata Magyarország romlásáról. 100. I.

²⁾ Fessler. Die Geschichte der Ungarn und ihrer Landsassen VI. Theil. 1823.

³⁾ Történelmi Tár. 1889. 794. I.

Mások egyszerűen odahagyják papi állásukat, mint Bezdédi Miklós, ki — mint orvos — hatalmas pártfogókra lel¹⁾.

Az egyházi fegyelem kivált a szerzeteseknél bomlot t fel s ez annál inkább szembeötlött, mert a középkor vége felé a kolostorok száma nagyon gyarapodott.

Kassán a sz. Miklósról nevezett Ferenczrendü kolostor szerzeteseinek kikapó életmódját 1524-ben az esztergomi szék szigorú vizsgálat alá veszi. A szomszédos Jászó szerzetesei is vétenek az egyházi fegyelem ellen²⁾). A domonkosokkal a város jó viszonyban él s 1529-ben is kölcsönökkel segiti.

Luther a reformációt 1517-ben megindítja s az eleinte Budán, a királyi udvarban talál visszhangra. Brandenburgi György határgróf, a király egyik nevelője és gyámja, nyíltan pártolta Luther híveit. Ő hívja meg Grinnaeus Simon és Winsheim Vida theologusokat, Luther tanainak követőit; a reformáció elveit hirdetik Budán a szószékről Speratus Pál és Cordatus.³⁾

1521-ben Szathmáry, az esztergami érsek szigorú rendeletet bocsát ki Luther követői ellen. Lehet, sőt valószínű, hogy azt szülővárosának is megküldte, bár a re-

¹⁾ Lásd az Oklevéltárt. 6. sz.

²⁾ Gyula pápának a város levéltárában levő levelében olvassuk : „— propter prepositorum et canonorum ipsius monasterii vitam a religione alienam distracta erant, ita ut monasterium ipsum plurimum in spiritualibus et temporalibus deformatum existeret et illius consuetudines et statuta fere in desuetudinem abivissent“. 1511.

³⁾ Oszt. magy. monarchia. Magyarország. III. kötete. 38 l. — Protestáns Szemle. 1891. 75. l.

formáció addig itt, ha talán nem is volt ösmeretlen, mozgalmat nem okozott. A város egyetemre járó — csekély számú — ifjai, valamint papjai, tanítói Bécsét és Krakkót keresik fel; kereskedői főként az utóbbi iránynak veszik útjokat.

Az 1521—25. évbeli végrendeletek arról tanuskodnak, hogy a katholikus egyház uralma érintetlenül fennáll.

Krompholtz Borbála, a város történetében emlékezetes építőmester, Krompholtz Miklós özvegye végrendeletének (1521.) fogalmazványa e mellett szól; ezt bizonyítja Seydel János, a város volt jegyzőjének, Istvánnak fia, 1522-ben kelt végrendelete. Az elsőnek bekezdése: *In den namen des vaters und des sohnes und des heiligen geistes*, a másodiknak: „*In nomine Domini, Amen*”, a százados gyakorlat megcsontosodott formulája; tartalmuk pedig az egyházak iránt való bőkezűségüket tünteti ki. Kromerné 100 frtot hagy a sz.-Erzsébet-egyházra, 25 frtot a Miasszonyunk s a Krisztus sz. teste nevezetű confraternitásokra, 25 frtot a Szentlélek-kórházra, 15 frtot a sz. Lénárdéra, a domonkosoknak 25 frtot, ugyanannyit a ferenceseknek; az árúiból befolyó pénzt misére sat.

Seydel János hagyományosai a Krisztus sz. testéről nevezett egyesület, a Szűzanya, sz.-Balázs s a ferencesek egyházában levő sz. Sebestyén oltára s a sz.-Mihályról nevezett confraternitas.

Ruszkat Pál özvegye 1525-ben tett végrendeletében minden ingó és ingatlant vagyonát a sz.-Erzsébet-egyházra hagyta.

1522-ben Kassa parochusa Henkel János lesz.¹⁾

¹⁾ Frankl. Henckel János Mária királyné udvari papja. 1872.— Dr. Gustav Bauch. Dr. Johann Henckel, der Hotprediger der Kö-

Henkel 1496-ban a bécsi egyetem hallgatója volt; 1508-ban ugyanott magisterré lesz s 1510-ben a jogi karba is beiratkozott. Theologiai tanulmányai befejeztével hazájába visszatér s a váradi egyházmegye kanonokja lesz; 1513-ban pedig Lőcse papjává választja. Szülővárosában jámbor papi élete, emberszeretete és tudományossága megszerzi neki mindenek szeretetét és tiszteletét. Ezt tapasztalhatta az egyházlátogatás alkalmával Horváth János, szepesi prépost 1516- és 1518-ban¹⁾ s ö maga 1519-ben²⁾ egyszersmindenkorra elengedi Henkelnek az u. n. cathedralicum megfizetését.

Midön 1522-ben Robel János, Kassa lelkipásztor meghalálozik, a városi község, élvén szabad választó jogával, papjául választja meg Henkelt, kit rokon kötelékek³⁾ is fűztek Kassához.

Ferber János, cassai bíró s Kükelbrecht, máskép Kugelbrecht Mihály, tanácsos, számostagú küldöttség élén indult Löcsére, hogy Henkelnek megválasztását tudtul adja, ki — bár nem szivesen — engedett a megívhásnak.

nigin Maria von Ungarn. Ungarische Revue. 1884. 599. I. — Wagner. Analecta Scapusii. Pars II. 1773. Conradi Sperfogel contracti annales Scapusienses. 131. és köv. lapjai. — Történelmi Tár. 1882., 1889., 1890. és 1891. évf.

¹⁾ Wagner It. 131. és 139. I.

²⁾ Wagner. II. 191. I. és Századok 1881. 282. I.

³⁾ „Johannes Henkel de Lewtschaw assumptus est per dominos de consulatu in concivem. 1460.“ Kassa városi Stadtbuch. — Lőcse városának 1514-ben Kassához írt levele szerint Henkel László leánya a cassai Brechtel Péter özvegye volt.

Midőn nagy ünnepségek közt Kassára hozzák s a parochia javadalmába bevezetik, a plébánia-kert látása, mint krónikása tudósít, elkedvetleníti. Elődje nem fordított rá gondot; fái nyesetlenek, a veteményes kertet fölverte a gyom. Ily állapotban hagyhatta az Úr kertjét, az egyházat is az agg Robel.

Henkel példás élete jó hirét költötték messze földön s az 1525-ik év közepe táján¹⁾ Budán a királyi udvarban találkozunk vele mint Mária királyné papjával.

Itt ismerkedett meg közelebbről a kor mozgató eszméivel s szemtanuja volt a küzdelemnek, melyet a régi és új hit emberei vivni kezdtek. Rotterdami Erasmus — s bizonyára Luther és a reformatorok — iratait²⁾ buzgón olvasta.

Az országos állapotok, melyek a közelgő bomlás jeleit mutatták, II. Lajos udvarának zilált élete azonban a nyugalmas szemlélődés iránt való vágyát felköltik s bár az egész udvar kegyét birja, 1526-ban³⁾ visszatér Kassára örvendő hivei közé.

Most a Budán megismert tanok szellemében kezd tanítani. A reformáció iratai ekkor már Kassán kezdenek⁴⁾

¹⁾ Az 1525. év ápr. 26-án, mint „plebano Cassoviensi“ levéllet ír neki Budáról Thurzó Elek; tehát ekkor még nem csupán kassai plebános, de Kassán is volt.

²⁾ Dr. Bauch id. m. 605. l. Henkel könyvtáráról olvasható egy adat a Könyvkiálltúsi Emlék 46. lapján.

³⁾ 1526. márcz. 15-én még Budáról keltezi levelét.

⁴⁾ Magyar Könyvszemle 1889. 206. l., Récsei Viktor. A kassai püspökségi könyvtár jegyzéke. 1891. és a kassai parochia könyv-inek 1797. összeírt lajstroma, kézirat a város levéltárában, nagy számát sorolják fel e műveknek.

elterjedni, hála „az emberiség második megváltójának“, mint Luther a könyvsajtót elnevezi. 1528-ban¹⁾ már ismét Mária királyné oldalán van s hiven követi özvegy úrnőjét — hogy egy XVI. századbeli szóval éljek — a bujdosásban.

Kassai barátait, Erdélyi Antal prédkárt, Kugelbrechtnak és Melczert több izben felkeresi leveleivel s ezek vallanak arra, hogy miálatt a városnak másodijben is parochusa volt, ott a reformáció tanait hirdette. 1528-ban tudósítja Erdélyit, hogy úrnője az evangélium iránt — így neveztek a vittenbergi tanokat, mert ezek abból, az új testamentomból táplálkoztak²⁾ — mind nagyobb hajlandósággal viseltetik; lelkére köti, hogy annak gondját viselje; ugyanezen s a következő év jan. 21-én írt leveleben csodálkozó magasztalással ír a Felső-Ausztriában, Bajor- és Csehországban máglyára küldött eretnekéről, kik — köztük alig serdülő leányok — ajkukon szent énekekkel, örö mest mentek a halálba s mig levele

¹⁾ Lásd Mária királynénak 1529-ben kelt levelét Fraknónál. -- Henkel életirói minden említi azt a levelét, melyet 1527-ben Bártfa városához ír Kristóf pap érdekelben. Midón János király ez évben Bártfát ostromolja, levelet csempész be Kristóphoz, melyben arra kéri, árulja el a város hadiérjét. E levélre Kristóf kitörően válaszol a királynak s a levelek a bártfai tanács kezébe kerülvén, Kristófot börtönbe vetik. Bártfa a levelek másolatát Kassának megküldi s tanácsát kéri. Ezért ír Henkel.

²⁾ Fessler ezt így forgatja ki: Als zeichen der zeit hätten sie schon längst bemerken sollen, dass eine lateinische übersetzung der bibel der Königinn Maria angenehmstes erbauungs-, lehr- und unterhaltungsbuch war, welches sie sogar auf die jagd und andere lustreisen mitzunehmen pflegte, wie ihr gelehrter und helddenkender hofprediger Joannes Henkel aus Leutschaü von ihr bezeugte.

végén szivökre köti, hogy az evangelium terjesztésén módjával munkálkodjanak, e martyrok állhatatosságának megragadó festésével bizonyára megerősítette volt hivei szívét.

Leveleit, mint említettem, a város papjához, birajához, jegyzőjéhez intézi. Ha ezek az új hit követői voltak, nincs okunk kételkedni abban, hogy a lakosság java része is már meghódolt Luthernek.

Henkelt tehát méltán nevezhetjük Kassa első reformátorának¹⁾, habár mint a boroszlói katholikus székesegyház kanonokja hal is meg 1539-ben.

Lelki tulajdonságaiban s környezetében találunk ennek magyarázatára. Elfogulatlanul ítélte meg az egyház hibáit s a reformátorok érdemeit s az egyházjavításnak hive lett; Mária királynét is igyekezett annak részére vonni. Magatartása azonban élezetlen maradt, mert a királyi udvarba sodorta a sors; ennek gyanuját — és nem alaptalanul — magára vonta; álláspontja elszigetelte s a köszvény által gyötört aggnak úrnőjétől távoznia kell a nyugalommal, feledéssel kinálkozó kanonoki javadalomba.

Henkel oldalán működik Schuster Farkas (1525.) és Erdélyi Antal, predikator, kinek nevével Kükelbrecht Mihálynak 1535-ben tett végrendeletében is a tanuk közt találkozunk. 1530-ban Batizi András is itt tartózkodik.

1531-ben a város Dévay Biró Mátyást hivja meg. Dévay 1523-ban Krakkóban tanul, 1527-ben²⁾ az abauj

¹⁾ Egyháztörténetíróink Achatiust szerepeltetik. Ez adat hitelességére seholsem találtam. Kassa város levéltárának 1032. sz. és 1521. Bárfán kelt okirata említi: wirdig herr Achacius, ein son etwa Hieronymi Hensel, unsers mittburgers.

²⁾ Szerémy Emlékírata. 201. l.

vármegyei Boldogkövön káplán s 1529-ben a vittenbergai egyetem hallgatója volt¹⁾, mig az említett évben Kassára jön, mint a magyar hívek predikátora; németül nem tudott.²⁾ Mióta Vittenbergából visszatért, többé nem misézett s az Urvacsoráját más lelkésztársától két szín alatt vette föl. Mindezért Szalaházy Tamás, egri püspök öt még ez év november hó 6-án Pekry Lajos huszárjaival elfogatja s a polgárság nyilt ellenszegülése daczára Bécsbe hurczoltatja. A püspök a város parochusát is — Erdélyi Antalt? — Egerbe viteti.

Dévay szabadon bocsálása végett Kassa a magyar helytartó-tanácshoz fordul³⁾ s sikerül is nekik a rabot a következő év julius haya 18—21. napja közt börtönéből kiszabadítani.

A reformáció térfoglalásáról tesznek tanuságot a harmincas évek végrendletei; ezeknek protestáns békelyege eltagadhatatlan; bekezdéseikben⁴⁾ az üdvözítő Jézus-

¹⁾ Révész Dévay Bíró Mátyás. Pest. 1863.

²⁾ Történelmi Tár. 1880. 6—10. l. és R. M. K. T. II. k. 427. l.

³⁾ U. o. A Történelmi Tár. 1890. 198. lapján egy kelet nélküli való levelet közöltem, mint a mely Huszár Gál érdekében iratott. Azonban a levél Melecer András kezeirása lévéni sőt az 1560. év első felében elhalálozván, természetesen azt nem írhatta az 1560. év második felében fogásra vettet Huszár érdekében. Azonkívül a közlött levélben ez átl: parochum nostrum Cassoviensem Agriam missum esse, mig Huszár kartársa és Kássa akkorbeli parochusa, Frölich Tamás, mint a jelen műhöz csatolt oklevéltárból kitűnik, Zay elől elmenekült. A levél tehát a Dévay vagy más társa érdekében íratott s 1560 előtt.

⁴⁾ In dem namen desz herren Jesu. Amen sat. hab zu herzen genommen und betracht den spruch unseres herren Christi,

hoz fohászkodnak s a bibliából vett megkedvelt részt ik-tatják be. Az egyházak részére telt adományokkal nagy ritkán találkozunk; a protestantizmus oly dúsan örökölt elődjétől, hogy erre nincs szükség.

Midőn 1536-ban Kassát Ferdinánd itteni hadnagyai János király kezére játszák, a katholikus egyház tekintélye már teljesen megingott.

Közrejátszott erre, hogy a reformáció német talajon nőtt ki s a még jórészben s éppen vezető elemeiben német nemzetiségű polgárság vonzódik a vele egy nemzetiségű nagy férfiú, Luther tanaihoz; a függetlenség iránt való érzéküknek is kedvez az új hit, mely az egyházi autonomiát megadja a községeknek. A gazdag egyházi jav-dalmakat szives-örömet ragadták kezeik közé; példát erre II. Lujos kormánya ad, mely az üres kinestárat az egyházak arany és ezüst ékszerivel tölti meg; ily törekvéseknek a polgárság részéről csiráját látjuk II. Ulászló rendeletében, mely szerint a város a domonkosok kinestárának ellenőrzéséhez jogot formál s ettől tiltja el őket a király.

Az 1533. évi számadásokban az egyházi vagyon árúba bocsátására bukanunk s arra, hogy a városban levő sz. Lénárd plebániát megszüntették.¹⁾

do er spricht: Wahett, wenn yr nicht wisseth dy stunde, noch dy zeeitt ewers todes sat. Kromer Miklós végrendelete 1531. Kassa v. lot. 1513. sz. — In den namen Got desz Vaters Sonhs und heiligen Geists im jar nach der gepurrt unsers seligkmachers Jhesu Christi 1535 hab ich Michaell Cugelbrecht bedacht dy ermanung seo Gott der almechtige durch seynen propheten thett sat. an uns alle sprechend: Schaff dein haus, wenn du wirst sterben und magst nicht leng-r leben. K. v. lt. 1604. sz.

1) 1533. Percepta communa sat. Sabato post Valentini haben wyr vom Cristoff Kürszuer am haus der nonnen entphangen fl. 8.

Az országos állapotok is rendkívül kedveztek az új hit elterjedésének. Szathmáry, ki szülővárosa ügyeire nagyban befolyt, 1524. meghal. A mohácsi vészre oly szellemi és erkölcsi súlyedtség következett, mely az egyház ellenálló erejét megtörte; mutatja ezt az a kép, melyet az 1549-ik évi országgyűlés végzéseiből¹⁾ szerkeszthetünk össze.

A választott királyok mindenkitől ugyan 1527-ben szigorú rendeletet ad ki az eretnekek ellen, de azt végre-hajtani nem volt sem kedvük, sem kellő módjuk; nem az egyedül idvezítő katholikus anyaszentegyház hivere, de pénzt és vért áldozó párhivedekre van a versenygő ural-kodóknak szükségük.

A mozgalommal különbözők sem voltak még tisztában sem ellenei, sem követői. Ferdinánd 1528. Kassára ru-házza a széplaki apátság kegyuraságát. Az új tanok hiveli katholikusoknak, sőt orthodoxoknak nevezik magokat. Ha

Es ist zew wissen noch dem der her Ambrosz Tanheuszer und her Konczs Haller haben ausz betel der hern des rots dy wayngarten sanct Lenards zcum Sickso ligendend dem Olach Simon pro fl. 175 vorkaufft, haben wyr am ireytag vor Valentini entphan-gen fl. 150. — Von des herrnu pischoffs hausz percepta. Item im jor 1533 am montag vor Zophie haben dy herrn des ganzcen rots imszanth der erbarn gemayn das haus des hochwyrdigen herrn herrn Jorgen erczpischoffs zew Gran seliger gedechtnesz, das sayn genod der statt zu dem gestyfft gellossen und gegeben hot, dem namhaftigen, waissen herrn Paul Lipezky, dy zcaith stattrichter, recht und redlich vorkaufft pro fl. zewelfhunderth alle jor zu beczalen fl. zewayhunderth pis zuu foller zealungk. — Plebano sancti Leonardi (semmi).

¹⁾ Zsilinszky Mihály. A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai. 1881. 37. és köv. lap. — Horváth M. Magyarország történelme. 1871. IV. k. 212. l.

papjaikat üldözik, ígyekeznek őket mentegetni azzal, hogy tanításaik és ujításaiak csupán ártalmatlan formaságok, mint az, hogy bőjtben a hüsevestől nem tartózkodtak.¹⁾ Az örökösi hadi mozgalmak meg éppen elterelték mindenektől a kormány figyelmét.

Mig János király és fia kezén volt (1536—1552.) a város, a protestantizmus állása benne változatlan maradt. Az öt sz. kir. város 1548-ban zsinatra ül össze s confessiójuk, melyet a bártfai Stöckel Lénárd szerkesztett, éppen 1549-ben kelt.

Az egyházi irány megvilágítására érdekes a Gergely, jászói parochus esete. Jóllehet feleségével nem volt megesketve, Kassa város tanácsa²⁾ a gyermekeknek az örökléshez való megtámadott jogát mégis kimondja (1546.) Az egyházi javakat saecularizálják.³⁾

A mint János király a hütlen Kassát birtokába vette, azzal, hogy a polgárságot rövid ideig tartó fogsgába el-hurczolván, javaikat hiveinek adja, a város nemzetiségeit magyarra váltja. A magyarság pedig karoltve járt a kalvinizmussal s utat nyithatott neki a városban; tanait benczédi Székely István tanithatta, kit 1550-ben⁴⁾ a város polgárai közé iktatnak.

¹⁾ Tört. Tár. 1890. 198. l. és Fabriczius. Pemflinger Márk élete. 63. l.

²⁾ Kassa városi jegyzökönyv 1543—51.

³⁾ 1542. Totus senatus uno consensu unanimique voluntate vineam quandam ad altare d. Annae pertinentem ad colendum concessit honorato domino Casparo literato per totum quinquennium sat. V. jgyk.

⁴⁾ Prestatissimus doctissimusque vir, Stephanus Zekel juris civilis consecutionem adeptus est feria sexta proxima post Luciae virginis. Vár. jgyk. 1538—1552.

Czéczey Lénárd, Zápolya kassai kapitánya — ekkor vagy később — a domonkosok kincseit veszi zár alá.¹⁾

Az 1552-ik évbeli számadások a magyar és a német hivék papjáról s János és Ferencz nevű káplánokról emlékeznek.²⁾

1552-ben a város visszaszáll a Ferdinánd kezére s ekkor a visszahatás kora elkövetkezik.

Sárosmegye rendei még 1535-ben a papi tized meg-

¹⁾ Item der moenich halben sol man ein vorstand und bericht nemen, wes man sich irer kirchengütter halben helden soll, denn der capitan bevelts inen zu zu stellen und di kays. mayestet hots bevelhen zu vorsieglen und pei unser kirchenguet liegen lan und behalden pis zu seiner maiestet weiterem bescheid. Solch ir clainot hot noch der Czeczey nemen und beschreiben lassen, da die Moench mit grossem schaden der stat dies und iens zuverkauffen und verschlemmen etc. Követi utasítás 1553-ból. K. v. lvt. 1701. sz. — A „Schematizmus patrum et fratum sacri ordinis praedicatorum. Cassoviae. 1885.“ szerint Lippay János, városi bíró (1547—48. és 1550.) a kolostort fegyveres kézzel megtámadta, a szerzeteseket szitkok között megverte, kiüzte, sőt meggyilkolta, az egyházat kirabolta, levéltárát szétszórta. A követi utasítás idézett része mindennek valódísága iránt kétkedni enged. A dolog, a mennyiben megtörtént, Czéczey tudtával történt s föl nem tehető, hogy a katholikus János király tisztsviselője mindezt megengedte volna. A kincseknek a város kezébe lálsa más okból történt. A domonkosok külömben 1556-ig, mikor kolostoruk tejesen leégett, a város lakói.

²⁾ Exitus solutionum die sabati post Lucie virginis sat. Item duobus capellanis vel ecclesiae ministris dedimus fl. 8. Item concionatori hungarorum fl. 25. Concionatori germanorum fl. 10. Item cantori dedimus fl. 5. Item organistae pro servitio dedimus fl. 7. Die sabati ante trinitatis Joanni capelli vel ministri ecclesiae fl. 4. Fransisci ministri ecclesiae fl. 4. 1552. évbeli számadókönyv.

fizetéséről tanácskoznak s a várost is meghivják. Az urak, tehát a birtokos nemeseknek, mint Scepper Kornél, Fér-dinárd követe tudósít,¹⁾ 1540 körül az a szándékuk volt, hogy a papokat elűzik s az egyházi javakat részben maguk javára, részben a töröknek fizetendő adóra lefoglalják.

A város nem tért ez utra. A köteles tizedet sohasem tagadta meg az egri káptalantól, nem kötött ki a főpapsággal; a városban levő szerzeteseket birtokaikban nem háborgatta; a fülbegyónást, fehér karinget, a misét meg-tartották s a templomok a régi oltárokkal s képekkel ékeskedtek²⁾; e külsőségek megtartása engedmény volt ideig-óráig a tömeg javára, melynek testi szemeit bántotta volna az ujjtás, ha az erőszakos.

Mindez és főként, hogy Luther reformatórvései iránt kezdetben a magyar főpapok és főurak vonzalommal voltak, a protestantizmust rendkívül megnövelték. Zápolya János halálával azomban a Habsburgok trónja megszilárdult; az öregedő főuraknál a korral járó kijózanodás, mig a főpapságánál az, hogy régi tekintélyök,

¹⁾ Horváth M. IV. k. 147. l.

²⁾ Proventus ecclesiae divae Elizabetae anno domini 1554.
Exposita sat. ein antependium zu machen auff den hohen altar d. 11. Die kirch zu fegen auff ostern d. 9. Ein clenck an dy eisenthor auff der orgel zu machen d. 2. Den Urban riemer geben um ein riemen in dy missal d. 25. Um pesen und auff pfingsten dy kirchen zu keren d. 5. Dy litania ungerisch zu schreiben d. 12. Die kirch zu keren auff Johannis d. 4. Pede (=beide) kirchen zu keren auff assumptionis sequenti die d. 6. Dy kirch zu keren auff weinacht d. 5. Ein psalter ein zu pinden und etlich pletter darin zu schreiben d. 100 K. v. lvt.

hatalmok, vagyonuk teljes elapadását várhatták, ellenmozgalomra készti őket.

A városban, mióta ismét Ferdinánd birtokába jut, nemzetiségi surlódások támadtak.¹⁾ A magyarságnak, mely Zápolyáék alatt uralkodó elem volt, fájt, hogy leszorult az első helyről; talán nem is egészen ok nélkül gyanusítják őket a németek azzal, hogy János Zsigmond-irányoz szitanak. Egyesek — a Kálvinkövető magyarok közül — téritő buzgalmukat sem birják félezni. Henkel Konrád, a város papja, 1554—1556 közt, rajongóknak nevezi őket.²⁾ Bornemissza Péter esete, melyet maga megírt³⁾, mutatja ennek példáját.

Telegdi⁴⁾ — az eset 1553-ban történt, Bornemissza 18 esztendős deák korában — így adja elő: Anyallá tötted volt magadat, és nem tudom a kemencze megé, vagy valami igyéb sötét suttomba elrejtezvén, mintha angyal volnál, úgy kezdtél ő neki nagy, szép, vékony szóval valamit olyat prédikállani, melynek általa el akartad hitetni az igaz keresztyén hittől. Amaz egyelőször, úgy mint éjjel, sötétkor megrémült, annakutánna eszébe vővén, hogy a ki szóllana, nem mennyei nyelven és nem isteni dolgokat szóllana, kezde gondolni, hogy nem angyal, hanem valami csalárd lehetne. Megkerese azért, megtalála, kivona a suttomból, érdemed szerint keményen megdörgöle és tömlöczbe vettete tégedet. Honnét mint szaladtál ki, azt te magad tudod.

¹⁾ Tört. Tár. 1889. 601. I.

²⁾ Oklevéltár.

³⁾ Protestáns Szomle. 1891. 2. I.

⁴⁾ U. o. 3. I.

A magyarságnak a maga szempontjából teljes oka volt panaszlevelét¹⁾ a város tanácsához (1554.) benyújtani.

Istennek, ő szent felségének — írják — ellene vagyon, hogy oly plebánost hoztanak be egy nehányaknak kedvéért, az magyar nemzetsegnek akaratja nélkül és ellené, ki minekünk semmibe nem szolgálhat, mert semmit nem tud magyaról és csak hiába külti el a dézmát, kit neki adonk. Káplánt nem tart tebbet ez egy predicatornál, ki ez es ollyan, hogy néha az paternostert sem tudja elmondani; immár emberek is holtanak meg miatta gyónatlan illyen halálos idübe. Továbbá oskolánk pusztán áll, mert egy német mestert hozának, mely német mester kiveré az magyar deákokat belüle. Most egy inast állattak bele; gyermekinket szélvel kell bujdostatnonk, nincs ki tanító.

Henkel Konrád elődje a lelkészségen a kézsmárki Sommer János²⁾ volt, ugyanekkor Thurzó János udvari papját, Bobest Mártont (?) igyekszik³⁾ a város megnyerni.

1554-ben Desewffy János és Tarnóczy András, mint királyi biztosok, Kassára jönnek, hogy a vallás ügyében vizsgálatot tartsanak. Tölök való félelmében Henkel Konrád Eperjesre⁴⁾ menekül. A város a vizsgálat ellenében fér ráttal él.

Az evangéliumnak ez igaz tanítása — így szóbanak — isten jóságából városainkban még akkor elterjedt, mielőtt felséges királyunk, legkegyelmesebb urunk Magyarország királyává választatott volna. Ezekből a tanokból ismertük

¹⁾ Régi Magyar Nyelvemlékek II. 101. l.

²⁾ V. lvt. 1704/9. sz.

³⁾ U. o. 1704/12., 1704/13. és 1915/28. sz.

⁴⁾ Eperje v. lvt.

meg — azokon kívül, melyek lelki jóvoltunkat érdeklik. — azt is, hogy mivel tartozunk előljáróinknak E tanok nincsenek felséges urunknak ártalmára, sőt inkább neki, az országnak s a szomszédos hatalmaknak javára vannak ; azok oktattak minket arra, hogy királyunknak hűséggel s engedelmességgel tartozunk s hogy érette imádkozzunk ; belölök meritettünk a szorongattatások s üldözötések közepett vigaszt : ebben van erőnk, mely a törökök dühé s az ördög incselkedései ellenében megtart s a végpusztulástól megment.

Ha nem is vehetjük szószerint azt a felhozott tényt, hogy Kassa már Ferdinánd előtt reformál, ez is mutatja, hogy mily feledésbe merült a mult.

1556-ban Dersfy István Felső-Magyarországnak Kas-sán székelő főkapitánya utasításul¹⁾) kapja, hogy a lutheránusokat — kivált a város környékén — üldözze s a katolikusokat különös oltalmába vegye. Utasítása utolsó részét aligha volt alkalma követni, mert az ez évi nagy tüzvész a katolicizmust halálra találta ; leég a domonkosok és ferenczrendüek klastroma, is s lakóik — a királyi főbb tisztviselőkön kívül a katholicizmus egyedül képviselői — ott hagyják rommá vált évszázados fészküket ; tudták, hogy a hitbeli buzgóság meg nem építi azt újra.

1) Debebit etiam advertere diligenter idem capitaneus Cassoviensis ne extra civitatem conciliabula aliqua fiant per lutheranos et alios huiusmodi hereticos, qui sibi officia episcoporum vendicare et diversa in illis partibus schismata tumultusque excitare per huiusmodi conventicula eorum solent et siquid huiusmodi reprehenderit, in eos graviter animadvertis. Monachos item et presbiteros aliasque personas ecclesiasticas et catholicas in civitate existentes tueatur et defendant. K. v. lvt. 1780. és 18152. sz.

A domonkosok kolostorát a következő évben Miksa főherczeg a pálosoknak¹⁾, Ferdinánd király 1560-ban a nyulakszigeti apáczáknak²⁾ adományozza, de a város ellen-vetéseire ettől elállanak; a szerzet vagyonát 1557-ben kelt királyi parancs³⁾) a város őrizetére bizza s egyházi ékszereiket ettől 1560. nov. 17-én⁴⁾ Bornemissza Gergely, sasvári esperes átveszi.

A tűzvész okozta károkat a sz. Eézsébet egyház kincsei eladásával pótolják; a kincstár dus volt s egy részét⁵⁾ pénzzé tevén, azon az iskolát, templomokat, a városházát befedik.

A Lutherkövető németség és csekély számu tótság s a kálvinista magyarság között a surlódások meg-meg-ujulnak; nyomára lelünk ennek az 1557. év vizkeresztnapján a centumvirek (közgyűlés) által alkotott statutumokban⁶⁾ is. E rész így szól: In dem ersten woll euer nahmhaften wolweisen mitt hohem vleiss gedencken, das man die kyrchen vor allen dingen mitt gutten predigern vorsehe das das wort Gottes und das heilig evangelium klar und rein, deutsch, hungerisch und wyndisch verkündigett würde, damitt gross und klein, arm und reich möchte in warem erckentnuss und furchtt Gottes leben und wandeln, auch dardurch ware christliche lieb und einikheit erhalden und die sprussende schedliche un-

¹⁾ V. lvt. 19241. sz.

²⁾ Lajstromozatlan másolat u. o.

³⁾ 19242. sz.

⁴⁾ Vár. jegyk.

⁵⁾ 1556. évi számadókönyv.

⁶⁾ 2404. sz.

einickeitt, die sich schon herfur brechen und erczeige = möcht, gedemfft und ausgetylgett werde.

Weitter die schuel auch vorsehen mitt gelarthenn leuten, die die jugentt mitt ganczem vleiss lernen und unterweisenn, damitt beider nation jugentt ynn ihrer czungen gedienett und ihr nucz und der statt ehr dadurch mocht gefurdert werden. Es wolle auch e. n. w. von wegen der gröstenn schüler veterliche sorg tragen, damitt man ihnen etwan her ein provision thiett, wie den die prediger offt darvon yn ihren predigten christliche vermanung thun.

Item das alle schultt der kyrchen durch die kyrchenn vetter soltten eingemanett werden von einem ieden und iczlichenn, nicht angesehen die personen.

Ez évben a Vittenbergából hazatérő Szegedy Gergely, ki a szószékről Melanchtonnak a kalvinizmushoz hajló tanát hirdette, nem kis mozgalmat okozott, nem csak Kassán, de Luthernek eperjesi és bártfai követői közt is.¹⁾ Polyánkay Mihály, eperjesi lelkész, aug. 12-én felháborodással ír ez ügyben Szentkirályi Antal, magyar predikátorak; Radasinus Mihály pedig Bártfán, aug. 13-án kelt levelében²⁾ kel ki Szegedi ellen. A dolgot Melczer Gergely, a német pap és Csabay Mátyás, az iskola igazgatója a városi tanács elé viszik, mely az ügyre nézve Stöckel véleményét kéri ki. Ez pár napi haladékot kér s ekkor, hosszasan fejtegetvén a tárgyat, Szegedi tanítását elítéli.

¹⁾ Tört. Tár. 1890. 176. l. — Paikoss Endre: A cassai helvét hitv. egyház története. 1889. 18. l. Paikoss Gergely helyett Györgyöt ir.

²⁾ 1915/10.

A tanács, mert magyar papra szükségük volt, mégis felszólítja Szegedit, ki időközben Debreczenbe távozott, e tiszt elvállalására, úgy gondolkozván, hogy Kálvin harczosa a lutheránus Kassán megtér tévelygéséből.

A surlódások folytonosak; a magyarság az egyház körében is küzd az egyenjogúságért s maga Miksa¹⁾ avatkozik a dologba. A tanács ugyanis politikai okokból is szigorúan örködött a hitvallás és egyházi szertartások egysége fölött, mint az 1559-ben hozott rendtartásból is kitűnik. A miséző pap egyházi öltözetet visel; a fülbegyónáshoz ragaszkodnak. Az ige hirdetés magyar, német és tót nyelven történik. A sz.-Mihály-kápolnát a magyaroknak engedik át.

A szigorú felügyelet okozza, hogy a papi személyek sűrűn változnak.

1556-ban Szentkirályi Antal a magyar, Melczer Gergely (1558-ig) a német predikátor; a magyar káplán János; említetik még Lukács és Mátyás, ez utóbbi a kórház papja; ugyanekkor Radaslinus Mihály bártfai papot igyekeznek²⁾ egyháznak megnyerni.

1557. Egri Péter a magyar predikátor. Dávid Ferenczuek is irnak Kolozsvárra, de ez — mint írja³⁾ — nem jöhét, mert Kálmáncsehivel van harczban.

A következő évben Serpillius Lörincez⁴⁾, szepes-bélai és Péter, ungvári papot igyekeznek hasztalanul megnyerni, mig Ádám német predikátor Bártfáról⁵⁾, elfogadja a meggyivást.

¹⁾ 18175. és 1935. sz.

²⁾ 18154. sz.

³⁾ Tört. Tár. 1890. 174. l.

⁴⁾ 2011/117 és 2011|125. sz.

⁵⁾ 1249|109. sz.

1559-ben Petheő János Szendröröl magyar predikátoruk lesz s a tót pap Melas János Lőcséröl.¹⁾

1560-ban a német pap Frölich (Hilarius) Tamás, az egyháziak feje s a német predikátor Windek Jeremiás.

Közben említetnek Theodorus²⁾, Thomae Antonius³⁾ és Cyriacus Obscopaeus Saxo⁴⁾.

1560-ban Rozsnyó tanácsához irnak⁵⁾, mert Melczer Gergelyt visszakivánják; Szobráncz pedig Melas János elbocsátását kéri⁶⁾.

E lelkészek nagyrésze a vittenbergai egyetemen tanul; az egyetem anyakönyvében Dévay Biró Mátyás, Henkel Konrád, Sommer János, Szentkirályi Antal, Szegedi Gergely nevével találkozunk; itt tanulnak a kassai iskola tanítói közül Gringang Gergely és Csabay Mátyás, valamint Kromer Lénárd is, ki 1556-ban a város jegyzője lesz; a kassaiak közül 1530-ban Erdélyi Simon, később Jain Kristóf, s a város költségén Szamosfalvi András,⁷⁾ Tehányi István és Mustricz István; e két utóbbi érdekében 1559-ben Melanchton⁸⁾ a városhoz ir.

¹⁾ 18201. sz.

²⁾ 2150|71. sz.

³⁾ 2249|4.

⁴⁾ 2301|92.

⁵⁾ K. v. l. 2240|43. sz. Rozsnyó város e levélben írja: nochdem yetzunt fast in allen örtern und flekenn ein erbarmlich auffrur und verfolgung götlichs worts ahnn den geistlichen geübet wyrtt sat.

⁶⁾ 2249|60. sz.

⁷⁾ Tört. Tár. 1889. 605. l.

⁸⁾ U. o. 603. l.

Előző levélváltás után 1560. márcz. 20-án Huszár Gál¹⁾ lesz a magyar hívek predikátora.

Huszár a legnagyobb mértékben megnyeri hívei — köztük a magyar katonaság — vonzalmát. Eger püspökének, Verancsics Antalnak ez szemét szűr s a predikátort október havában Zay Ferencz kassai főkapitány őrizete alá helyezi, mert elhurczoltatni nem meri. Frölich Tamás, német pap, Zay üldözése elől a Szepességre menekül.

A városnak, Bécsben időző jegyzője, Kromer leveleiből már az év elején tudomása volt a bekövetkezendő üldözöttésekrol²⁾ s a tanács, titkos rettegéssel bár, de elszánt határozottsággal várta az érsek, Oláh, csapásait.

Midőn Huszár fogáságba kerül, a tanács kérdést in-

1) Századok. 1876. 22. I. — Magyar Könyvszemle. 1889. 211. I. — Thallóczy Lajos. Zay Ferencz. 1885. 129. I. — Tört. T. 1884. és 1890. évf.

2) Tyrnaviae Olahus civium aedes lustrari curavit et ipsis libros de sacra scriptura sibi suspectos ademit. Bibliopolae Novizioliensis primum omnes libri arrestati et obsigillati fuerant, paulo post Caspar Pechy eo missus fuerat iussu imperatoris, ut vincetum eundem bibliopolam Viennam adduceret, sed ille piorum studio praemonitus cavit sibi locas et Pechy rebus infectis rediit. Maximilianus omnino caesaris gravi mandato cogitur suum concionatorem Phauserum dimittere. Et iam hinc abiit, fertur tamen adhuc in Nova-Civitate esse. Dominus Deus servet suam ecclesiam sat. 5. Januarii 1560. — Audio etiam Olahum nostrum valde seria mandata misisse quinque istis superioris regni partium civitatibus, ut dimissis lutheranis concionatoribus et sacerdotibus, ad catholicae ecclesiae sinum redeant, ni velint caesareae maiestatis summam indignationem et iustum poenam effugere. Quod si ita est, ut tame nolle, vellem certi aliquid de ea re habere sat. die 12. Januarii. Kromer levelei Kassa vár. lvt.

téz Zayhoz cselekedete okáért. Azt nyeri válaszul, hogy a predikátor a király ellen támadt.

A tanács ekkor Miksához fordul s kezesül igérkezik a városban levő nemességgel egyetemben. Miksa Verancsicshoz utasítja őket. Küldöttség ment Egerbe s annyit kivisznek, hogy Huszárnak a predikálást megengedik.

Karácsony másodnapján esti szürkületkor a kapukat őrző magyar katonaságot a kapitány parancsára németekkel felváltják, a szokás ellenére trombitaszó nélkül és elvonulásuk után a kapitány szállása elé állítják. Mindez némi feltünést keltett. Valaki elárulhatta s szájról-szájra kelt, hogy Huszárt Egerbe viszik. A lakosság zajongva, katonákkal vegyest a ház elé tolul, melyben a predikátor fogásában van. Zay tapintatlanul parancsot ad, hogy a szekérrel, mélyet Verancsics küldött, álljanak elé. A nép erre felbőszül, a kocsist, lerántván a szekérről, elveri s a riadalomban Huszár — a bedöntött kemenczén által — elmenekül.

Zay nagy lármát csap, fenyegetőzik s jelentést tesz az esetről. A tanács azonban minden a kapitányra hárít; az egész város összetart s a megindított vizsgálat sikerét meghiusítják.

Verancsics 1562-ben Kassán jár; a tanács és papok, a visszatért Frölich a kellő tisztelettel fogadják, bevezetik a sz.-Erzsébet-templomba.¹⁾ A főpap tapasztalhatta, hogy gyengének bizonyult s a harczot fel kell adnia.

¹⁾ A krónikás azt írja, hogy e templomot 1554-ben veszik birtokukba a protestánsok. Az előadottakból látható, hogy évszámot erre a tényre a dolog természeténél fogvást lehetetlen megállapítani.



OKLEVÉLTÁR.





1504.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc.
fidelibus nostris prudentibus et circumspectis judici et
jura is civibus et toti communitati civitatis nostre Casso-
viensis, salutem et graciam. Ad querelam et supplicacio-
nenem fidelium nostrorum religiosorum fratrum prioris et
conventus ordinis predicatorum divi Dominici in monas-
terio gloriose virginis et matris Marie in prefata civitate
nostra Cassoviense fundato degentium scripseramus nuper
de vitricis prefate monasterii et rebus ad idem monas-
terium legatis vel donatis sive etiam in futurum legandis
dandisque: quid de eisdem ipsi idem vitrici facturi essent
nunc rursum comparuere in conspectu maiestatis nostre
prefati fratres unacum aliquibus civibus de medio vestri
pro eodem negocio, supplicantes nobis humillime, ut re
ipsa adhuc melius discussa examinataque tandem extrema
deliberacione eidem finem imponeremus, quo tam ipsi,
quam etiam vos ex parte huius deinceps in quiete et
bona pace permanere possetis. Attenta itaque ipsorum
iusta supplicatione considerandum id quod petunt, omnino
justum et honestum esse, volumus constituimusque ut
quidquid deinceps prenominato monaeterio fratribusque
in eodem pro tempore degentibus vel testamento vel
quocunque alio modo legatum datumque fuerit, ad manus

vitricorum prescripti monasterii presente prioris ipsorum fratrum datur consigneturque, illudque cum scitu eiusdem prioris semper fiat et dum aliquas expensas utiles et necessarias vel pro monasterii restauracione ampliacioneque vel pro aliquo alio ipsorum fratrum aut monasterii usu facere opus fuerit, huiuscemodi expensas vitrii ipsi scitu ipsius prioris pro tempore constituti faciant. Itaque quo eiuscmodi res et pecunia exponentur priori quoque et conventui predicto semper constare debeat, preterea ex quo ipsum monasterium unacum aliis ecclesiis intra muros prefate nostre civitatis extructum existit pro vestra et ipsorum maiore et ulteriore concordia et perpetua quiete volumus ut quandocunque iudices novos elegeritis vel quandocunque pro vestra consuetudine vobis visum fuerit annuatim semel clenodia et argenteria prenominati monasterii judice et consilio presentibus recenseatis revideatisque ac omnia in certo et vero numero conscribatis in rationariaque et regestra inferatis, quorumquidem regestrorum copiam et exemplum alterum sit semper in manibus vestris, alterum vero in prefatorum fratrum religiosorum, quare fidelitas vestre harum serie firmiter precipimus et mandamus, ut a modo deinceps tam vos quam ipsi vitrii, sed et dicti fratres religiosi in premissis negociis hanc nostram determinacionem et deliberacionem semper servare et secundum eam et non aliter in his precedere debeatis, neque ab ea in aliquo recedere presumatis Aliud nullatenus facturi presentibus perfectis exhibendum restitutis. Datum Bude octavo die sancti Steffani regis et confessoris anno domini millesimo quingentesimo quarto.

(Egykorú másolat 19198. szám.)

1510.

Nos T. iudex et iuraticiues, necnon tota communitas ciuitatis Cassoviensis. Memorie commendamus tenore praesencium significantes. quibus expedit uniuersis presenciam noticiam habituris, quod reverendissimus in Christo pater et dominus dominus Georgius episcopus ecclesie Quinqueecclesiensis maiestatisque regie summus et secretarius et cancellarius etc. dominus noster beniuolentissimus, attenta mentis consideracione pensitans ad assequendum eterne beatitudinis praemium, quo omnis humane vite finis vergit tenditque, nihil esse conducibilius, nihilque ad propulsanda animarum dispendia, que nullo sunt praecocio reparabilia, salubrius magisque necessarium quam saluti anime consulere, et ea que diuinum cultum concernunt pia sinceraque mente, omni denique studio curare. Cum praesertim omne viuens mortalitati sit obnoxium, quid etiam iuxta dictum euangelicum homini prodest si vniuersum modum lucretur, anima vero eius detrimentum paciatur. Ob singularem igitur quam r. d. sua ad diuinum cultum gerit deuocionem et obseruanciam et deinde ob plium et sincerum (tanquam verus pater et conservator patrie) amorem affectionemque erga patriam ac publicum tocius ciuitatis et ciuium incolarumque eiusdem emolumentum et utilitatem ceteris etiam racionabilibus de causis motus, nobis praetactis iudici et iuratis ciuibus totiusque communitatis dicte ciuitatis Cassouiensis et vniuersis successoribus nostris iuspatronatum capelle in honore annunciaconis in primis alme dei genitricis semperque virginis Marie dedicata ad latus a parte meridio-

nali ecclesie parrochialis beate Elizabeth hic Cassouic per progenitores eiusdem constructe et edificate, libere dedit et contulit, atque in personas nostras transtulit quiquidem in refrigerium et salutem anime sue necnon animarum parentum et omnium consanguineorum suorum hec diuina officia ibidem peragere et decantare solemniter instituit et ordinauit. Vnam videlicet missam decantandam per magistrum chori ac vniuersos capellanos dicte ecclesie parrochialis et cum organis in honore sancte et indiuidue trinitatis singulis feriis quartis, item feria sexta per eosdem omnes, magistrumchori et capellanos vnum requiem. In singulis autem sabbatis diebus per praefatas similiter omnes personas vnam missam rorate de annunciacione beatissime Marie virginis similiter cum organis. Pro quibus missis hic celebrandis (áthuzva: sua R. d.) annuatim dictis Capellanis soluuntur florenos quadragintaquinque, organiste flor. quattuor et campanatori flor. unus, faciunt in toto flor. quinquaginta. Praeterea per praefatos magistrumchori et capellanos pro tempore constitutos singulis diebus horas canonicas in praefata ecclesia parrochiali (áthuzva: pro tempore constitutos) beate Elizabeth deuote decantandas annuatim flor. ducentos dari instituit et ordinauit, de quibus dantur domino plebano pro tempore constituto flor. viginti et reliqui cedunt dictis capellanis. Item ante inicium summe misse per magistrumchori et capellanos praefatos ac toto scholarium cetu in organis Te deum laudamus etc. decantare similiter instituit, pro quo iterum soluuntur capellanis fl. quindecim (áthuzva: vigintiquinque), organiste flor. sex et cantori quattuor flor. soluuntur, deinde sub Eleuacione corporis Domini in summa missa per canthorem et scholares in choro cantari debet Glo-

ria laus etc. pro cuius decantatione iterum soluuntur cantori flor. quattuor Tandem in (áthuzva: praefata) capella ad latus ecclesie beati Michaelis archangeli per sum reverendissimam dominationem erecta et fundata singulis diebus vna missa per decem pueros in schola degentes iuxta nomina missarum iam inceptrarum decantari debet et ad celebracionem huiusmodi quotidiane misse praefati capellani tum ratione praefate summe, que ipsis vt superius expressum est datur, tum eciam que alii quattuor flor. qui eisdem de nouo propter hoc singulis annis adduntur tenentur semper vnum de medio ipsorum dare, ad missam huiusmodi celebrandam rectori autem scholarium, vt tales pueros decem eliget atque instruat ac diligenciam cum eisdem pueris in cantu habeat et procuret, vt semper sint in pleno numero, soluuntur flor. decem, cantori vero similiter, vt ad ipsos pueros intendat ac diligenciam circa eosdem habeat dantur flor. duo, singulis autem praedictis pueris datur fl. unus per annum, hoc est decem fl. vt eo sint diligenciores circa dictas missas decantandas, domino autem plebano pro tempore constituto, vt etiam ad huiusmodi officia superintendat dantur fl. tres prout et quemadmodum has omnes praemissas eiusdem domini episcopi ordinaciones atque missas iam incepimus et modo praemisso continuamus et quemadmodum etiam tam dominus plebanus quam capellani ac rector scholarium libere et sponte haec omnia praemissa acceptarunt. Postremo pro perpetuis missis singulis diebus in ecclesia parochiali sancte Marie in oppido Lyzka constructa et erecta, vbi corpus et ossa honeste condam domine Anne, matris ipsius domini episcopi in deo requiescent ex reliquo quod ex censu trium milium fiorenorum erit fideliter eciam et sinceriter semper singulis

annis plebano (áthuzva: et aliis vt idem dominus episcopus ordinavit) administrare et reddere volumus. Vt autem huiusmodi missarum et horarum canonicarum ceterorumque diuinorum officiorum institucio perpetuis temporibus rite, integre et absque ulla negleccione peragi et obseruari posset sua r. d. omnes et vniuersas ipsius hereditates ad praefatum dominum episcopum de iure spectantes, pote domos in ciuitate Cassouiene existentes, videlicet quam nunc personaliter inhabitat, cum omnibus eiusdem pertinenciis atque vtilitatibus, item domum alteram condam Thome et Johannis Goebel deuolutam, tum eciam per eundem dominum episcopum a manibus alienis pecuniis suis redemptam et recuperatam, pro ut in libro nostre ciuitatis apercius continetur, item ortos, vineas, agros, prata in et circum hanc ciuitatem adiacentos, preterea domum et vineas omnes in territorio oppidorum Zanthon et Thalya habitas, necnon possessionem Forro vocatam in comitatu Abawjwariensi existentem habitam cum omnibus vtilitatibus et prouentibus, quam videlicet possessionem idem dominus episcopus a Maiestate regia impetravit et eciam pecuniis suis a manibus alienis eam possidentibus redemit et liberavit, nobis pretacti iudici et iuratis totiusque communitati et successoribus nostris vniuersis tanquam veris et legitimis patronis in perpetuum legauit et contulit, de molendino autem eiusdem domini episcopi circum hanc ciuitatem in fluvio Hernad currente ita dominacio sua reverendissima ordinauit, quod si ipsum dominum episcopum antequam sororem sew consobrinam suam dominam Annam, consortem domini Alexii Thwrzo ex hac vita emori contigerit, tunc istud molendinum vita sua deuolvat ad eam, si autem heredes susceperit illud molendinum penes here-

des ipsius maneat. Si vero ipsa absque heredibus decesserit istud quoque moleundinum ad nos et hanc ciuitatem mox post illius obitum deuoluatur. Et vt commodius praescripta omnia exequi et soluere possimus et dictorum officiorum institucio magis ac firmius stabiliretur, preter supra memoratas hereditates vtpote domos, vineas, agros, prata etc. possessionemque Forro ipsa ciuitas et respublica vniuersique ciues et incole aliquod emolumentum atque commodum percipere possent sua r. d. eciam certam pecuniarum summam videlicet tria milia trecentos et trigintatres florenos nobis beniuole modis et specificacionibus subscriptis dedit pieque contulit et largitus est tali interiecta condicione vt nos pro dicta pecuniarum summa annuatim absque vlla intermissione vel incuria pro censu fl. centum (álhuzva: nonaginta) de quolibet videlicet centumtres fl. dare et soluere, ac tam ex prouentibus dictarum omnium hereditatum et bonorum, que eciam ex eodem censu pecuniario diuina officia per r. d. suam ordinata et instituta in perpetuam iñuiolabiliter tenere et obseruare capellasque ipsas cum candelis et omnibus attinenciis prouidere debeamus et teneamur. Et quamvis non parui oneris sit nos et vniuersos posteros nostros ad id obligare et astringere verum animo omni ingratitudinis nota carente et immuni attendentes et sedule reuelentes summa et incredibilia beneficia in nos et ciuitatem ipsam per r. d. suam semper benignissime in hoc usque tempus collata et exhibita. Et quod omnibus arduissimis causis et negotiis nostris r. d. sua tanquam tutissimum azylum et beneficentissimus patronus atque auxiliator semper extitit, que singula recensere et enumerare magni laboris atque proxilitatis esset pro ut eciam in posterum d. suam reverendissimam facturam non du-

bitamus, considerantes eciam id nostris interesse honoris vt in ecclesia cultus diuinus ferenziore erga deum amore exhiberetur, presertim cum ex tot et tantis hereditatibus atque prouentibus cognovimus utiquam et perpendimus nos absque aliquo grauamine nostro vel huius ciuitatis pretacta onera posse suscipere et exequi. Igitur nos preammemorati iudex et iuraticiues totaque communitas dicte ciuitatis Cassouiensis requisicioni sue r. dominacionis vltro sponte et libere beniuoleque consentire et moremgerere vnanimi parilique consensu maturo prius superinde internos habito consilio volentes, iuspatronatum dictarum capellarum, neconon hereditates videlicet domos, vineas, agros, prata et possessionem Forro praenominatas cum dicta pecuniarum summa nunc ad manus nostras plenarie et effectiue ac cum pleno munero data et assignata suscipimus atque occupamus et illas omni diligencia colere volumus et promittimus, hoc tamen excepto si (quod deus optimus auertat) aliqui huius regni hostes ingrue- rent vel superuenient ipsasque vineas et hereditates vsque adeo et in tantum desolarent, vt nullo pacto restaurari repararique possent. alias nos semper cum omni cultura illas colere et colifacere omni cum diligencia ex illorumque prouentibus et pecuniarie summe censibus omnia officia diuina premissa modo premisso per r. d. suam ordinata et instituta in omni modo et forma se ruare et peragi facere ipsasque capellas cum candelis ac reliquis edificiis ad id necessariis semper prouidere volumus, promittimusque semper perpetuis successiuis temporibus, quod si (quod deus auertat) prescriptam ordinationem et constitutionem eiusdem domini episcopi ac solucionem ad hanc necessariam nos aut successores nostri iudex et iurati ciues ac tota communitas huius

ciuitatis modo premisso facere et exequi in toto vel in parte neglegerimus aut quoquo pacto non curaremus extunc idem dominus episcopus vita sua superstite vel plebanus pro tempore in parochiali ecclesia hic constitutus (áthúzva: aut plebanus noster huius loci pro tempore constitutus) libere nos et hanc ciuitatem ad hoc exequendum et omnibus predictis ad satisfaciendum quocumquemodo ac iure libuerit cogendi habeat facultatem, hoc eciam expresso, si forte cum tempore pretacta possessio Forro redimeretur, ex tunc in tali casu omnem illam pecunie summam, puta quattuor milium fl. ad manus nostras recipiemus et sicuti de aliis tribus milibus fl. ita de istis quattuor milibus quotannis censum puta centum et viginti fl. de quolicet videlicet centum tres persoluere et illos ad predicta officia perficiendum dare et administrare fideliter volumus. Immo suscipimus, occupamus, promittimus et pollicemur bona fide et ad hec omnia supradicta nos et ciuitatem ac vniuersas posteritates nostras ac successores obligatos et obstrictos esse volumus. In cuius rei fidem et testimonium presentes literas nostras sigilli ciuitatis nostre autentici appensione munitas eidem reverendissimo domino Georgio episcopo duximus concedendas. Datum etc.

(Eredeti fogalmazvány papiroson, Kassa város titkos levéltárában.)

1513.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis honorandi. Sciunt bene vestrae dominationes, quod dederamus superiore tempore pro vobis mille florenorum, ex quibus defalcatis illos quadrigentos et quinquaginta flo-

renos eapellanis horas canonicas istic decantandum datos et item summam illam per v. d. sorori nostre domine Anne et consorti domini Georgii Swarez datam. Nunc rogamus v. d. magnopere, quod ex illo residuo velint ipsi domine sorori nostre centum florenos et item alios florenos centum dicte domine consorti Georgii dare. In quo nobis rem gratissimam facietis. Easdem vestras dominationes optime cupimus valere. Ex Buda in festo beati Matthie apostolis 1513.

Georgius episcopus ecclesie Quinque-ecclesiensis etc.

Kivül: Prudentibus et circumspectis domini judici juratisque civibus civitatis Cassoviensis dominis et amicis honorandis.

(Papiros, zárlatán piros pecsét, 910. sz.)

1514.

Egregie vir, domine nobis honorandissime post salutem. Misimus aliquas literas vestrae dominationi nobis hys proximis diebus delatas, ex quibus bene intelligere potest eadem, quibus regnicole calamitatibus per cruciferos opprimuntur, quorum insultibus de voluntate fratrum et amicorum nostrorum dominorum ac ceterorum nobilium diversis comitatibus prope circumiacentibus comorantium resistere et obviare diilius nitimur, hys enim diebus proxime venturis congregamur Agriam capitaliter et cum gentibus nostris ac reverendissimi domini episcopi Agiensis ast etiam cum nobilibus quinque comitatum indeque proficiscimur contra prefatoꝝ crucesignatos, ubique eos trucidamus, donec ipsorum rabiem de-

lere poterimus. Rogamus igitur vestram dominationem unacum fratribus et amicis nostris prefatis, ut aliquos pedites cum pixidibus et aliis armis in auxilium nobis mittat eadem, necnon et pulveres bombardarum, sicut et nuper petieramus, unam masam. Ac quitquid (!) pro eisdem pulveribus optatis, vestrae dominationi remittemus, atque unum tubicinem mittere velit v. d. cetertque domini ci-
ves Cassovienses. Et que reliqua sunt, huic discreto viro Emerico presbitero, capellano nostro, quem ad reviden-
dum et consolandum filium nostrum in g y m n a s i o
vestro Cassoviensi erudiendum servamus, misimus pre-
sentium videlicet ostensori commisimus referanda cuius
dictis et relatibus fides est adhibenda, petimus vestram
dominationem secus non faciatis, de quibus ut regra-
tiari valeamus unacum predictis fratribus et amicis nostris
et in similibus aut multo maioribus complacere posse
opportunio v. d. optamus. Valeatis felicissime v. d. Da-
tum in castro nostro Zendrew die dominico inter octavas
festi ascensionis Christi anno domini millesimo quingen-
tesimo quarto decimo.

Joannes Bebek m. p. de Pelsewcz.

Kivül: Egregio domino Michaeli Kakuk judici civi-
tatis Cassoviensis amico nobis honorandissimo.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét, 929. sz.)

1517.

In nomine domini amen. Ego Briccius presbiter ple-
banus et vicearchidiaconus de Zykzo futura considerans
satis eger corporis, mente sana de bonis adeo datis facio-
tale liberale testimonium.

Item ad fabricam sancti Johannis Agrie lego unum cyphum argenteum magnum et duo media vasa vini.
Item domino archidiacono lego medium vas vini.

Item heremitis de Laad¹⁾ lego florenos decem pro fratum indigentibus, ut triginta diebus continuis cantent requiem cum vigilia et placebo.

Item similiter fratribus de Wamos lego florenos decem propter easdem tricesimas decantandum.

Item ad claustrum de Gewr²⁾ florenos decem.

Item ad claustrum de Zenthlélek florenos decem.

Item ad claustrum Wyhaz florenos decem.

Item ad claustrum Gombazegh florenos decem.

Item ad claustrum Haromhegh florenos decem.

Item ad claustrum gewnezy bodoghaizon florenos decem.

Item ad claustrum Zenth-Jacob florenos decem.

Itdm ad claustrum Zantho similiter decem..

Item ad claustrum Zenth-Anna florenos decem.

Item ad claustrum sancte Katherine similiter florenos decem semper pro decantandum tricesimis pro refrigerio anime mee et parentum meorum, si fratres in claustris degentes sic habere voluerint, si aliquod claustris ex hys noluerit, tribuant alteri.

Item dominis presbiteris in Myskolez habitantibus omnibus similiter computatis lego florenos decem pro eisdem missis dicendum.

Item dominis presbiteris in Sayozenthpeter habitantibus lego florenos decem.

¹⁾ Sajó-Laád.

²⁾ Diós-Győr.

Item dominis presbiteris in Kerezthwr habitantibus pro decantando tricesimis lego florenos quinque.

Item dominis presbiteris de Zanthon florenos quinque.

Item dominis presbiteris de Thalya fiorenos decem.

Item dominis presbiteris de Tharczal similiter florenos decem.

Item dominis presbiteris de Zerench florenos decem.

Item dominis presbiteris de Zikzo florenos decem.

Item dominis presbiteris de Lyzka florenos quinque.

Item dominis presbiteris de Mohy florenos quinque semper pro missis decantandis tricesimis sequentibus.

Item cuilibet plebanio parochiali in vicearchidiacono Zikzo existenti lego unum florenum pro dicendis missis pro refrigerio anime mee et parentum meorum, quae quis devote voluerit dicere.

Item capellanis Benedicto lego florenos quartos, Martino similiter quartos, ut perficiant recommendationem et alia que functi erunt.

Item scolastico florenos duos pro decantandum psalterio.

Item florenos quinque lego, ut festivis diebus dividantur pauperibus.

Item ecclesie de Nyek lego florenos decem pro emenda casula.

Item ecclesie de Besenyew lego florenos decem, ut emant super eos casula alba.

Item ecclesie de Zalona lego fiorenos quinque, ut que sunt necessaria ad ecclesiam et ad dei cultum de ipsis disponant.

Item genitrici mee lego florenos centum, quos Ladislaus de Fynke simul et semel ipsi persolvat propter vadum, quod apud me continet.

Item eidem genetrici lego hereditatem omnem cum pecoribus, equis duobus albis et curru magno.

Item eidem lego quatuor vina et acervum bonum.

Item subam vulpinam panno subductam cum aliis vestimentis.

Item unum acervum non venditnm lego, ut vendant, et precium reservatur Blasio, quem ego enutrivi.

Item famulis, quibus sallaria non essent soluta aut aliquibus, quos in se dampnificassem restitutionem faciant.

Item currum kolya lego successori.

Item libros, quos pecuniis propriis habeo emptos lego ad claustrum Haromhegh.

Item ad pompas funebres lego duo media yni et florenos quinquaginta.

Item fratribus meis in Fewldes existentibus in simile lego florenos decem.

Item mensam cum scutellis plombeis et omnibus utensilibus domus lego genitrici mee, alias mensas et sedilia lego successori domus.

Item nemo credat tantas me habere pecunias in promptu, sed in debito.

Item dominus plebanus de Zanho tenetur florenos viginti et quinque vacuis vasis.

Item duo altariste de Thalya tenentur florenos decem et denarios septuaginta quinque, quorum alter Benedictus nomine seorsum tenetur florenos $7\frac{1}{2}$ et in simul tenentur aptem vasis vacuis.

Item dominus plebanus de Zerench tenetur duobus vasis vacuis.

Item duos acervos vendidi sexaginta quinque florenos quorum quinquaginta quinque non sunt soluti.

Item Johannes Bontha de Zykzo tenetur floreno uno
Item Matheus Forray floreno uno.

Item Benedictus Dobolchay de Myskoch floreno $3\frac{1}{2}$.

Item dominus Arnoldus de Lazlofalwa floreno 4.

Item jobagio meus Philippus floreno uno.

Item Stephanus Ewthwes floreno vigintiseptem tenetur.

Item vina remanenta educillerunt et ex precio eorum
legata perficiautur.

Item Simon Horwath de Besenyew tenetur florenos
sex, cuius calicem habeo in pignorem, quatuor coclearia
argentea et unus medius cyphus argenteus sunt impignorati
de Mohy octo florenibus, si redimuntur, solvant.

Item quidem frater meus heremita tenetur fiorenos
sex. Remitto ipsi ita tamen, quod cum fratribus missas
dicere faciat pro eisdem.

Item habeo adhuc in promptu florenos vigintiseptem
et quattuor media vini, que sunt condam domini Martini
altariste, quos lego, quo executor meorum sagacitatibus.

Item ecclesie parochiali de Zikzo lego florenos decem.

Item ecclesie sancti Nicolai lego florenos 5.

Item Simon Olah de Wyfalw tenetur fl. 5. d: 46.

Item habeo agnellos decimales usque ad quinqua-
ginta quos lego ad hospitalia Cassoviensa pro enutricione
pauperum.

Item tunicam magnam rubeam lego domino Petro
plebano de Bewlch.

Item minorem rubeam tunicam lego Dyonisio ger-
mano meo

Item unum cheze argenteum lego, ut ex eo dispo-
netur reservacium corporis Christi et detur ad ecclesiam
de Bessenyw.

Item subam de tergo vulpina lego Martino presbitero capellano meo.

Item unum biretum lego Valentino presbitero vide-licet rubeam.

Item alterum bruneli coloris lego Ambrosio altarista.

Item peto dominos magnificos, ut vina in vineis plebanatus anni presentis. qua summa cum diligencia colui, vindemianda condividere permittant, quorum partem lego successori, alteram autem partem executori largiantur pro salute animarum.

Item successori lego duo pulviniria, duo cervicalia, duos cussinos et duo lintamina, vacua vasa 12.

Item dominus Silvester tenetur fit quinque, quos ro-gaverat mutuo domino Stephano de Peren et licet fuerunt duodecim, tamen solvit 7, quinque autem tenetur. Quos lego ad dispositionem domus Johannis presbiteris.

Item habeo lagenas plombeas in teca quinque, lego Demetrio plebano de Homrogd cum caliga noya et una ladula duobus florenis.

Item cultellum argenteum cum vagina et villa lego Oswaldo plebano de Zantho.

Item venturas fruges decimales lego, ut equalis pars detur domino Silvestro et Petro Jacab, depositis quilibet eorum florenis duobus, altera vero pars detur genitrici mee.

Item alia committo sagacitati executorum. Executori vero ad dispositionem huius testamenti eligo egregium Johannem Derencheny de Kerezthwr, egregium Ladislaus de Fynke, honorabiliem Demetrium presbiterum plebanum de Homrogd, dominum Silvestrum de Kerezthes et providum Anthonium Basy de Gyanda, rogans et obsecrans eos, ut Dei iusticia intuente et misericordia eius, conside-

rantes propter eorum zelum animarum, non tardani neque differant, sed quo cicius poterant, perficiant sub divine vindicte super se vencionem. Datum in Zykzo feria quarta ante nativitatis gloriosissime virginis Marie anno domini millesimo quingentesimo decimo septimo.

(Egykorú másolat papiroson, Kassa város levéltárában, 978. sz.)

1519.

Post serviorum nostrorum recommendacionem. Magnifice domine, domine, nobis gracie. Accepimus litteras magnifice vestre credenciales, simul et egregium Czapy familiarem vestrum cuius dictis et relatibus iusta fide accessimus, hic enim nomine et verbo m. v. nobis plane exposuit, quo pacto doctor Nicolaus de Bezdyd, m. vestre retulisset (et quidem satis inverecundo et minus veridico ore) nos tam in rebus ipsius quam persona et honore suo turbasse, quod revera, doctoris cuius titulum ipse gerit, aliud quam veritati conforme sit, dicere potissimum tam magnifico domino et veritatis patrino inhonestum ac turpe est, quapropter M. domine, ut rem et acta eius apercius cognosceretis, alcius et a principio exordire opere precium duximus, Postquam illi prenominato doctori nostrum in gremium venire et se nobis associare cordi fuit, eum iuxta iura et decreta civitatis nostra iuramento fidei obligavimus, ut serenissimo principi domino et domino nostro gracieissimo, Ludovico rege Hungarie etc. ac iudici et iuratis civibus civitatis nostri omni fidelitate atque obsequo tum publicis tum privatis in rebus parere velit, hic inter nos vivere et conversari, ut civis noster cepit, verum in dies rumor

et fama de vita eius irreligiosa et minus christiana vulgo
spargebatur, qui neque confessionem neque communione
sacramenti uteretur, quod ut iam certo authore intellex-
eramus, nos tanquam vere christiane fidei cultores et
boni exempli amatores, predictum doctorem ad nos ac-
cessire fecimus sibique famam ab hominibus de eius vita
predicantem narrare et obicere paterno et pio sermone
cepimus, ut se christianum non modo nomine, verum
vita et opera exhiberet, quod coram nobis tunc publice
se deinceps facturum bona fide pollicitus erat; post hec
proximis diebus elapsis religiosi patres de monasterio
divi Nicolai ad nos venerunt, nobis de prefato doctori
narrarunt, quomodo ipse sacris iniciatus esset sepius
missam celebrasset et de eorum ordine apostasset, quod
ipsi patres veris auctoribus et fide dignis testibus compro-
baturi essent, insuper et muliere qua ut uxore hactenus
usus fuit ad fidem christianam attestante, que iam etri-
ginta (sic!) et aliquod annos vitam saluti adversam
egisse cognoscens, amplius deo devotam habere cupit.
Nos volentes huic rei honesto consilio, ne tantum faci-
nus in publicum daretur occurtere, et cum predicto do-
ctore in secreto ob honoris titulum loqui, missimus ergo
semel et iterum, ad nos ut veniret, qui, ut promisit,
neque primo neque secundo venire curavit, verum forte-
facinoris sui conscius rebus suis compositis et curribus
oneratis fuga occulta per equum sibi consulere intende-
bat, quod quamprimum intelleximus, tandem per homi-
nes nostros in domum nostram eques inductus est et
obicientes quid nam ageret et quo fuga properaret cur
honoris proprio non parceret, et honesta nostra vocacione
ad nos non venisset, atque ibi seriem tocius eius vite
ostendentes et penentes, ut se ad tam in honesta et non

christiana vita purgaret. qui non coactus non compulsus se sua sponte et bona fide se purgaturum spopondit, et ab ea die ad paternas edes soluturum, unde honesti exi-
tus usque ad nos et vite sue literas testimoniales adduc-
turum promisit, neque interim res et bona sua a nobis
amutura, nisi prius de perniciosa suis nominis fama se
immunem et liberum faceret. Super quo literas obligato-
rias propria manu scriptas et eius sigillum unitas nobis
tradidit. in eisdemque literis res et bona, que apud nos
reliquit in domo propria consignavit. Nihil neque in auro
neque in monetis pecuniarum relinquens, sed quidquid
pecunie in paratis tunc habens secum abstulit. Nam du-
centus in auro florenorum M. vestre esse dicebat, quos
ut res ad M. v. nupcias ordinaret, eciam recepit, quare
M. domine vos maiorem immodum rogamus et obser-
vamus, ne singula predicti doctoris verba fide accipiat.

(Fogalmazvány egy iv papirosis. A fent említett Miklós dok-
tornak Kassa város tanácsához 1519-ben írt levelében ily aláírás
olvasható: „Nicolaus de Besdid, doctor ac phisicus m. d. S. de
Lossonez.”)

1521.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis
honorandi. Ea, quae nobis scripsistis bene intelleximus.
Probamus diligenciam et solicitudinem vestram: quam in
negocio prepositure ecclesie de Jazow impendistis. Bene
omnia a vobis sunt facta. Ita enim pro conservatione
libertatis civitatis istius vestræ facere convenit. Gracias
etiam vobis habemus, quod ad nos hoc totum negocium
prepositurae istius reiecistis. Miserat ad nos etiam con-
ventus ecclesiae ipsius de Jazow hominem et literas suas,

quibus nobis fratrem Valentīnum priorem suum commendabant et significabant, quod eundem in praepositum eorum elegissent. Satis quot et quantae dissensiones difficultatesque fuerunt etiam annis superioribus ratione ipsius prepositure de Jazow. Ne igitur etiam deincepe tales differenciae fierent, visum est nobis, ut paulatim non in juspatronatus et authoritatē collacionis ipsius praepositure insinuemus et paulatim in dominium ipsius collationis veniamus. Postea cum in ipsa praepositura fundamen tum habuerimus et dominium et potestatem aliquam in collacione praepositure eiusdem pretendere poterimus, possumus facere id, quod voluerimus. Quapropter visum est nobis, ut huic fratre Valentino ex quo est unus ex fratribus aliis et est religiosus, preposituram ipsam conferamus, conferimus igitur ei eandam preposituram ipsam conferamus, conferimus igitur ei eandam preposituram vobiscum una. Sed ita quod conventus ipse de Jazow det vobis literas, quod non ipsi hunc elegerunt, sed solummodo nobis et vobis suplicaverunt nosque tanquam petronos prepositure ipsius rogaverunt, ut huic preposituram ipsam daremus, ne postea successu temporum possint allegare, quod etiam antea ipsi prepositum de medio eorum elegissent et preposituram ipsam ei contulissent cui voluissent. Quare huic fratre Valentino preposituram ipsam vobiscum una dedimus, cum postea Deo auxiliante ostenderimus, videbimus, quomodo et qualiter serviis ecclesiae ipsius providebit. Ad reliquum est bene vos valere optamus. Ex possessione Kewlesd sabbato proximo post festum beati Brictii episcopi anno 1521.

Georgius episcopus ecclesiae Quinque-ecclesiensis etc.

Kivül : Prudentibus et circumspectis judici et juratis ceterisque civibus civitatis Cassoviensis dominis et amicis honorandis.

(Papiros, zárlatán piros pecsét.)

1524.

Demetrius de Nyas dei et apostolice sedis gracia episcopus in Christo patris et domini domini Georgii miseracione divina archiepiscopi ecclesie Strigoniensis locique eiusdem comitis perpetui ac et secretarii cancellarii regie maiestatis primatis Hungarie et apostolice sedis legati nati etc. in pontificalibus et spiritualibus vicarius et causarum auditor ecclesie Strigoniensis generalis, dilectis nobis in Christo universis et singulis dominis ecclesiarum parochialium plebanis ac capellarum et altarium rectoribus ceterisque presbiteris quibuscumque in et sub Strigoniensi ac eius jurisdiccione spirituali necnon Agriensi diocesibus ubivis constitutis et existentibus, qui cum presentibus fueritis requisiti aut alter vestrum fuerit requisitus, salutem in domino et nostris firmiter obedire mandatis. Noveritis ad nostram non sine gravi animi nostri displicencia pervenisse audienciam, qualiter religiosi guardianus et eeteri fratres conventuales nuncupati ordinis sancti Francisci in monasterio sancti Nicolai confessoris de Cassovia dicte Agriensis dioecesis degentes, norma et honestate regulari abiecta Deique et hominum timore postposito, vitam ducentes scandalosam et dissolutam, superioribus diebus inter alias ipsorum insolencias quemdam civem Cassoviensem nulli penitus rei illicite operam dantem in monasterio ipsorum predicto gravissimis verberum plagis affecissent et plures

alios in dies patrarunt excessus in perniciem salutis animarum suarum ac detestabile exemplum et scandalum plurimorum. unde volentes premissa sub dissimulationis velamine subticere, ne exinde maiora scandala alieque pravitates inter christifideles oriantur, de speciali commissione et mandato predicti reverendissimi domini Georgii archiepiscopi vestre et cuiuslibet vestrum discretionem insolidum in virtute sancte obedientie et sub . . . pena, quam in vos et alterum vestrum huiusmodi mandatum nostrum exequi recusantes seu accusantem trium dierum canonica monitione premissa a die exhibitionis presencium vobis fiendum computandum ferimus in his scriptis districte precipiendum committimus et mandamus, quatenus acceptis presentibus ac cum et quando cum presentibus fueritis requisiti aut alter vestrum fuerit requisitus ad predictos quardianum seu alium dictorum fratrum in ipso monasterio superiorem et dictos fratres personaliter accedatis vosque in predicti reverendissimi domini Georgii archiepiscopi vel nostram peremptorie citetis presenciam, quos et nos harum serie sic citamus ut ipsi tricesima secunda die a die huiusmodi citacionis de ipsis fiende computandum Strigoni coram predicto reverendissimo domino Georgio archiepiscopo vel nobis per dictum guardianum aut alios eorum procuratores vel excusatores de medio ipsorum cum plena informacione transmittendum legittime compareant ad respondendum super huiusmodi querelis vel saltem alias se legittime excusandum aut super omissornm veritate experiendum et experiri videntum et audiendum vel dicendum et causam, si quam habuerint, rationabilem cur premissa fieri non debeant allegandum certificandum eosdem sic citatos, quod sive ipsi in dicto termino compareant, sicut prefertur sive non

ipsis ulterius non citatis servatis servanda ad ulteriora procedemus ipsorum absencia vel contumacio in aliquo non obstantes et tandem seriem ipsius vestre citacionis cum nominibus citatorum ac quicquid in premissis feceritis, nobis suomodo conscientiose rescribatis, presentes in speciem remittentes. Datum Strigonii quindecima die mensis Januarii anno domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Valentinus de Gyrmolth notarius de mandato.

(Eredetije papiroson, rányomott piros pecséttel, 18134. sz.)

1527.

Glück, hayl sälickayth, fridt unnd aynickayth geb euch Goth czw eynem newen jar. Namhaftige, weysze richter unnd herrn. Nachdem als ich pin vermoneth worden, widerum auf czw nemen mein vorigen dinsth, lass ich ewr herschafft wissen, das dy unbeczallung dy grosth ursach meines abschadens ist gevesen, als ich das offt auf der canczel, mit czeteln, auch mündtlich gedacht hab unnd desthalben auff dem predigstul 2 jar vergangen gesagt hab: kayn adventh, ob Got wele, czw Cassaw mer czw predigen. So noch hesst des tags dy ursach verhanden ist. so kan ich nit kumen.. Sunder so ich wir mercken, das mich ewr herschafft von des gunters (?) wegen unnd andree gute lewth dy das ver mugen (wen dy armen wil ich nicht betruben) getrewlich wern beczallen, so ich dos jar hab ausgedineth unnd wurth hinab ayntrechting gerufft unnd begerth von allen mit aynander, so wil ich dass nicht abschlagen. Sunder ich hoff, Got wirth ewr herschaft ayn frumen unnd ge-

lerthen man schiken, des ir meiner nicht werdt begeren;
mit dem wunsch ich ewr herschafft mit sampt der gan-
czen gemayn vil haylsamer tag mit grosser dankberkayth
aller gutter mit mit lob preyss und erlikayth
nach czw sagen. Gegeben czw Bartphal am dinsttag vor
Anthoni 1527.

Wolffgangus Schuster prediger
czw Barphal (!)

Kivül: denn namhaftigen weyssen unnd vorsichtigen
richter unnd herrn der kuniclichen stath Cassaw seynem
gunstigen herrn unnd woltetern.

(Papiroson 1213. 76. sz.)

1528.

Goth der himlische vatter durch dasz leyden unnd
vordinsthnuß seynes eyngborn sunesz Jesu Christi be-
schüze euch unnd bevar vor allem übel amen. Liben
herrn unnd brüder. Wie euch Goth durch Christum ge-
sammelth hath, also bith ich durch Christum unsern hay-
lanth, dasz ir ym wolt offern eyn dimutign unnd rey-
sammen geysth, unnd czwischen euch erczelegen christ-
liche brüderliche unnd rechtgeschaffne liebe, abstellen al-
len grollen, neydt unnd hasz, alsz sich czimdt newgebo-
ren kindern in Christo, übertrag aynen den andern mit
worten unnd tath, vorbinth euch in Christo durch dasz
banth der rechtgeschaffen lieb, gelaubt stark dasz euch:
mein Christus (den ich beken bisz in den toth) ist ge-
boren unnd gestorben getrawth in yn wen er isth ewr
seligmacher unnd beschützer, er toth unnd macht leben-
tig, er schecht unnd macht gesundt, er sucht unnd ge-
warth dy seynen (alsz Job) durch manicherlay trewbsal,

dar durch er sy wil füren in eynem festn glauben unnd
czwversicht czw ym, wen er beverth dy seynen, auff dasz
er sy moch finden, alsz dy seiner genath wirdig seyn,
glaubt unnd hofft in yn, wen wo ir nit gedenckt do wirth
er, her ausz lassn scheyn, dy son seynem gotlichen ge-
nath unnd barmhercikayth, ich wolt euch (dazz wasz
Christus, mein haylanth) gern helffen mit leyb vnnd sel,
wo ich nur kondt, wen ewr unfal unnd betrubnusz is
mein unnd wen dasz goth wolt, dasz al ewr unglückt
mocht auff mich gevorffen, wen so wolt ichs in Christo
von herczn gern tragen, darumb bit ich ewch, lieben
bruder, handelt an Christo inchig sunder ee dann yr
czw šam kumpt bith Christum unnsern schepper unnd
haylanth umb eyn gutten rath, verlasth yn nicht er wirth
ewch in der warhayth nicht verlassen, seyth aynsz in
Christo, wen ewr czwitracht isth auch eyn ursach ge-
wesen, warumb ich Kasschaw vorlassen hab neben andern
ursachn. Sunder dasz alsz sey nu nichcz, got durch
Christum bevar unnd beschütze euch amen.

Wolffgangus Schuster.

Kivül: Den ernreychn vorsichtign Richter unnd herrn
mit sampt der ganczn gemeyn seyne liben herrn unnd
brudern czw Ksachaw.

Alatta más kézzel: 1528.

(Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecsét, 1365|129. sz.)

1526. (?)

Ad vicarium Agriensem.

Posterique ramior aures l. d. v. procūlatis, quo
pacto concionator noster nulla divini legis vel infirmi
fratres rationi habita, in populum publica concione spar-

sisset, ut quilibet hoc quadragesimali tempore libere butiro, ovis et caseo absque peccati noxa uti posset, eadem continuo et ex officio ad eundem literas monitorias misit, quatenus id vel revocaret vel se juri ad expurgandum Agriam sisteret. Nos perinde moti v. vestram praesentibus adire ex re fore duximus, quibus ob veritatem d. vestra certior fieret et delator quisquis fiet, male haberet. Non enim Nos adeo dei verbo destituti sumus, ut evangelii nuncius si quispiam adversum dei praecepta sanctiones patrum vel dignitatem superiorum ore impendenti in plebem ex concione daret, sed illud surdis auribus fideri pateremur, qui gratia dei optimi maximi dei hactenus infidelitatis nulla labe notati instituto et more christiano recte viximus fatemur eum sit verum dixisse quod pregnanter pueri morbo correpti, simul presencio viribus destituta alimenta jejunii non ferre valentem prius venia pastoris ob temera modo absque proximi scandalo fiat, lactieniis uti possent, quaepropter v. cogamus sumopere ne praedicatore nostro apud vos d. vestram egre habeat eundemque ob . . . cuius profecto vita christianae doctrinae conformis proximo, honeste vite exemplo esse, neque veritatis oforibus zizamam puro tritico inferendum, miscere votum deinceps faciles praeter auros, qua in re verbis rem non . . . gratiam faciunt verum etiam omnes honores officio recompensandain.

(Eredeti fogalmazvány.)

1526. (?)

Pro concionatore vocando.

S. p. nihil equidem harum in humanis agenti iucundius fore credimus prestantissime vir, nihilque anime eterna speranti felicius, quam verbo dei pure et sancte a quopiam viro evangelice veritatis plurimum perito doceri, cuius si qui penuriam habent, non tam vite eterne salutem, quam mortis discriben obire, necessum est, ob id humanissime vir, nos in signi vestra eruditionem et evangelica ac vite morumque integritate, que non a simplici wulgo, verum viris longe doctissimis, iusto laudis precomo circumferitis allecti, hasce nostras ad dignitatem vestram literas dandas duximus, quibus Nos senatorii ordinis consensu, venerabilitatem vestram ad verbi dei apostolatum magnu effectu Cassoviam vocamus, quo nobis civitatisque nostrae universae plebecule sincera dei doctrina veritatis ac salvis iter ostendat qua iure magna spe freti, nobis persuadimus, Nos multarum a vobis pati repulsam, sed votis tam potes quod . . . redi.

(Eredeti fogalmazvány.)

1525.

Nos fratres, frater Jacobus Esticampianus. prior certique fratres claustrum beatissime semper virginis Marie in alma civitatis Cassoviensis fundati ordinis fratrum predicatorum tenore presencium fatemur, quod anno domini 1524. accepimus mutuo a circumspectis dominis juratis et consulatu Cassoviensi patronis nostris fl. XXV., item

pro anno domini 1525. iterum fl. XXV. ab eisdem ad futurum annum puta 1526. solvendum. In cuius fassionis debitorum certitudinem presentes sigillo iamdicti claustri nostri munire curavimus ac uniuscuiusque nostras manu proprias submittere volumus. Actum in claustro prefato anno domini 1525.

Frater Jacobus, qui supra, manu propria scilicet.

Frater Lucas m. p.

Frater Michael.

Fr. Stephanus.

Fr. Blasius.

Fr. Gregorius Sorger.

Fr. Eguidus.

(19204. sz.)

1527.

Anno Domini 1527. die 8. Junii.

Nos fratres Georgius Illiricus, prior conventus beatissimae virginis Mariae Cassoviae fundati, necnon Gregorius Transsilvanus, sacrae theologiae humilis professor ac predictor conventus iamdicti orationis precatur. Acceptimus mutuo ab insigni senatu pro vinearum conventus cultura fl. 32 in moneta bona; demum et pro expignoratione argenteae crucis eundem senatum deditse fl. 33, quibus et ipsis conventus supradictus debetur; postremo et anno 1525 idem consulatus tribuit, et hoc mutuo, fl. 50 pro praefatarum vinearum cultura, tempore fratribus Jacobi prioris praedicti conventus. Quibus omnibus nos obligatos fore astruimus praenominato dominio. In quo-

rum fidem praesentes sigillo nostri conventus roboran-
dum duximus. Datum die et anno, ut supra.

Summa fl. 100 et 15.

(19209. sz.)

1529.

Ego frater Martinus de Scepusio inmeritus prior con-
ventus gloriosissimae virginis Mariae ordinis praedica-
torum Casschovie fundati fateor per praesentes quibus
expedit universis, quod ego in persona omnium fratrum
praefati conventus pro cultura vinearum nostrarum recepi
mutuo anno redemtionis nostrarae MDXXIX. 4-a may a
circumspectis dominis civibus praefatae civitatis fl. X.
persolvendum post vindemias proxime venturas. In cuius
testimonium praesentes sigillo nostri conventus munien-
dum curavi. Datum loco, annum et die, quibus supra.

(19218. sz.)

1535.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis ho-
norandi post salutem et nostri commendationem. Signi-
ficamus v. d. per praesentes, quod ad dominicum diem
proxime venturam in civitati Eperyes certam habebimus
congregationem ratione et praetextu decimae episco-
palis, ea propter rogamus v. d. quatenus eadem etiam
v. d. velint unum vel duos ex vobis ad praedictum ter-
minum et locum inter transmittere, ut unacum vestris
dominationibus et aliis dominis et fratribus nostris exinde
tractare et consultare, quid nobis melius videbitur, valea-

mus rogamus easdem ne secus fecerit Reliquum est.
quod v. d. felicissime vallere cupimus. Ex oppido Saros
feria quinta proxima post festum beatorum Petri et Pauli
apostolorum anno domini 1535.

Universitas nobilium comitatus
de Saros.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis judici
et juratis civibus civitatis Cassoviensis dominis et amicis
nobis honorandis.

(Eredetije papirosov. zárlatán három sárga viasz pecséttel, a
negyedik elveszett; 1612/7. sz.)

1552.

Nos capitulum ecclesiae Agriensis memoriae com-
mendamus, fatemurque et recognoscimus per praesentes
quod prudentes et circumspecti judices ac jurati cives ci-
vitatis Cassoviensis de illis quadraginta quinque marcis,
quibus videlicet nobis de plebania eiusdem civitatis Cas-
soviensis in annis domini millesimi quingentesimi quin-
quagesimi et item quinquagesimi primi et secundi nobis
debeant et obligabantur quindecim marcas certis rationi-
bus illis relaxavimus, nos plene et integre, effectiveque
contentaverunt et nobis satisfecerunt, super quorum con-
tentatione et satisfactione nos sufficienter contenti, eosdem
judices et juratos cives ceterosque inhabitatores dictae
civitatis Cassoviensis quittos expeditos ac modis omnibus
absolutos reddimus et committimus harum nostrarum vi-
gore et testimonio literarum mediante. Datum feria sexta
proxima post festum visitacionis beatae virginis Marie

anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo
secundo.

(P. H.)

(Eredetije papiroson, 1677. sz.)

1553.

Unseren freuntlichen gruss bevor. Erszame, fursichtige, weysze herrenn, erhafttige, gunstige, liebe freund und nachpern. Von wegen des erwirdigen herren Joannis Szomers, unsers predigers, hab wir umb nechsten E. F. W. weitlauffig genuck geschrieben, unnd lecztlich angezeigt, das wier seine wirdigen von hinnen zu E. F. W. zu czihen nit lassen khünnen, den wier seiner notturftig sein und seiner nit entperen khünnen, weil wier aber verstanden iczund, das E. F. W. noch im elich wegen die tag eher zu schicken fürgenommen han, seind wier derhalben beweget durch diesen briiff diselwigen E. F. W. zu vermanen unnd zu erinnern, das sie garkhein wagen schicken sollen, denn wier des szinnens seind, das wier im aus der stat im Kheszmarck nit czihen wellen lassen, sunder sein würden pei uns pehalden, das hob wier E. F. W. freuntlich meinung nit verhalden wellenn, pegerende E. F. W. sich wol zugehoben. Geben zu Cassa am dienstag vor Joannis Baptiste, im 1553 Jare.

Richter unnd Rate der Stadt Casscha.

Kivül: Den erszamen, fursichtigen, weyszen herren richter unnd rat der stat Khaiszmarckt etc., unseren erhafttigen, gunstigen, lieben freunden unnd nachperun.

(Papiroson, zárlatán a város pecsétje, 1702. sz.)

1554.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. rex, semper augustus, infans Hispaniarum, archidux Austriae etc. fidelis nostro magnifico Eustachio Feledy capitaneo civitatis nostrae Cassoviensis salutem et gratiam. Expositum est maiestati nostrae in personis fidelium nostrorum prudentum et circumspectorum judicis et juratorum civium dictae civitatis nostrae Cassoviensis, quomodo tu quartas frumentorum et vinarum plebano civitatis istius nostrae et aliis etiam possessionum eiusdem civitatis, plebanis persolvi solitas, non veteri et ab antiquo consveto more exolveres; ita ut miseri coloni viris et personis ecclesiasticis ob proveniendum suorum denegationem destituti in administratione sacramentorum divinorumque cultuum exercicio non modicum paterentur defectum. Supplicantes nobis humiliter, dignaremur ipsis superinde gracie provide. Cum autem viros et personas ecclesiasticas suis legitimis et iustis proventibus per quempiam privari omnino nolimus, fidelitati tuae harum serie firmiter committimus et mandamus, ut acceptis presentibus et praemissis sic stantibus, dictas quartas vinorum pariter et frumentorum praefatis Cassoviensis et aliis possessionum civitatis istius nostrae plebanis, si quidem ii chatolicae fidei sint et a sancta chatolica et romana ecclesia dependeant illique obedient, sine ullo defectu administrare et exolvere administrarique et exolui, per eos, quorum interest, facere, neque eosdem plebanos tam tu, quam alias quispiam, proventibus eorum legitimis ad cultum divinum deputatis privare ullo modo

debeat et tenearis. Secus non facturus praesentibus perlectis exhibendum restitutis. Datum Viennae undecima die Octobris anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

(P. H.)

Nicolaus Olahus
Strigoniensis

Georgius Draskowyth
praepositus in Jazow

(Papiroson, 1713. sz.)

1554.

Memoriale pro civitatum nunciis.

Item si videbitur, domini nuncii petant a domino Matthio Zerdaheli, lectori Scepusiensi commendatorias ad reverendissimum dominum cancellarium etc.

Poterunt etiam a d. Rakowski petere, qui nunc est in Olazy in Liptovia.

Item poterunt in quibusdam negotiis uti consilio et opera d. Benedicti Bornemizza et Raphaelis Zeny.

Item posonii d. Andreas conveniat d. praefectum et consiliarios camerae pro relaxatione taxae impositae tribus hisce civitatibus. Et ut maiestas regia ipsas civitates ultra suos ordinarios, quos Maiestati suaे consuetos reddit. Si omnino taxam relaxare noluerit Maiestas, supplicet, ut census ordinarii relaxentur.

Item Viennae vel ubi dominus cancellarius fuerit ante omnia diligenter resciscant d. nuncii vel ex domino Emerico Paluday vel ex alio secretario cancellariae, qui religione nostrae favent. Num tales literae seu mandata de captivandis civibus ex cancellaria exierint. Quod si

ita esse, certo compererint, poterint maiestati suae verbis et scriptis supplicare, exponentes innocentiam suam et obtestantes, ne hoc inusitato exemplo civium ac etiam aliorum fidelium animos perturbari sinat. Conveniant propterea et alios consiliarios curiae et dominos camerarios germanos et ungaros imprimisque d. cancellarium.

Item dominum cancellarium orent, ne ad delationem quorundam sinistre iudicantium, concordiam recte docentium in his civitatibus turbari faciat, unde maxima incommoda sequi poterunt, ut in aliis locis contigisse videamus. Nos docetur Cassoviae alia doctrina, quam quae in aliis civitatibus traditur, de qua reverendissima dominatio sua ex reverendissimo condam domino Vaciense accepit. Non sunt hic ulla schismata, sectae vel haereses ullae, ut illis in locis, ubi non feruntur vera docentes, sed vel ipsum vulgus, si quas opiniones falsas hausit, vel homines indocti docendi munus sibi usurpantes, inumeras contentiones non tantum super rilibus, sed etiam super sacramentis baptismi et coenae Domini et articulis fidei excitarunt.

Haec vera doctrina evangilii Dei benignitate coepit in his civitatibus doceri, antequam sacratissima regia maiestas dominus noster clementissimus in regem Hungariae eligeretur Ex ea doctrina didicimus praeter alia, quae ad animarum nostrarum salutem pertinent, etiam id quid sit superior potestas et quid debeamus potestati superiori. Hac doctrina non nocuimus maiestati regiae, sed profuimus et quidem multum, quod constat toti regno et vicinis regnis ac provinciis, haec docuit nos perseverare in fide et obedientia regi debita, haec docuit nos orare pro rege, hinc hausimus veras consolationes in afflictionibus et persecutionibus nostris, hac nos sustenta-

mus contra turcicam rabiem et diaboli furores, hac deinceps quoque in perpetuum ne pertinemur Deum aeternum, patrem domini nostri Jhesu Christi veris gemitibus oramus.

Quod plebanum Cassoviensem accusarunt, quidam malevoli coram reverendissimum d. convitia iecisset in divam virginem Mariam ac alios sanctos Dei, fecerunt homini innoxie iniuriam. Semper enim reverenter loquutus est de beata virgine Maria, et de aliis sanctis Dei.

Quod ad proventus episcopatus attinet, nullus ecclesiasticorum nostrorum in eos manus immisit, neque nostrum aliquis, sed quod a nostris ad episcopatum debetur, reddi curavimus etiam ferventis bellis, cui regia maiestas jussit, deinceps quoque nolumus nobis usurpare, quod non est nostrum.

Quare reverendissimum d. S. per amorem Dei obtestamur, ne sit alieniori animo a nobis quam fuit antehac, sed nos sibi gracie commendatos habere et nobis ubi et quoties opus erit, pro solita sua erga nos benivolentia patrocinio suo adesse velit. Quod de eodem omnibus studiis et servitiis nostris conabunt promereri.

Item si de parocho Cassoviense quaeretur, dicant cum monitum fuisse per cives, ut proficeretur ad maiestatem suam et illum quidem non recusatrum se dixisse profectionem, saltem causa evocationis esset declarata. Et de securitate literis regiis cautum sibi fuisset. Nihilominus tamen civibus insciis eum abiisse, sed a recta in curiam vel alio id non satis constare.

Item adferant praeceptorias ad capitulum Scepusiensem de requirendis quibusdam dominis et nobilibus, qui in teloniis suis libertates civitatum non observant. Ex

quorum numero sunt magistri domini Georgius Bathory, d. Franciscus, d. Mihael Pereny, d. Georgius Bebek, Georgius Tarczay, Johannes Christoferus Horwath de Palocza, Steffanus et Ladislaus Merse de Zynye. Item de damnificatis per teloniatores Casparem Gutler, civem de Eperyes in Peteo-Zynye et Andream Janco similiter civem de Eperyes et duos mercatores transylvanos in Wysol.

Kivül: Instructio nunciis civitatnm Cassa, Lewcza, Bartfa, Eperyes et Zebyn data.

Jacobus Gulden notarius et d. Christoferus Dyrsschaw juratus feria² ante conversionis Pauli annn 1554. profecti sunt ad regiam maiestatem, rediernt feria quinta post festum divi Georgii martiris sit gratia Deo,

(Eredetije egy iv papiroson. 1731. sz.)

1555.

Paria literarum synodi Owariensis,

Gratiam et parem Christi et orationes in Domino devotos. Magnifica domina, domina nobis christiosissima. Vehementer contulimus et perplacet nobis tuam illustrissimam magnificentiam maximum curae adhibere in deligendum pastoribus praesertim hoc tempore, quo satan virus suum totum, quicquid habet, effundere conetur variasque hereses excitat, quarum praecipuum sacramentariorum et foedissimam iam multo tempore cognovimus et deprehendimus, quam perpetue vacare studuimus, quam ob causam et ut doctrinarum exploratio fieret quottannis certis temporibus synodos habendas constituimus. Quarum praesenti synodo praesentem esse

et ex homine virum integerrimum magistrum Petrum pastorem Wngwariensem, cognovimus et crevimus doctrinae purae et verae favere eundem sedulo prospeximus, comitem eiusdem nomine Anthonium logomachiam quandam adferentem et proponentem audimus libenter et candide, sed locum suae sententiae non reliqimus, neque tamen se dissentire a nostra ecclesia sententiis pollicitus est et ultiro dextram iunxit, sed ille quomodo se gerat homine dominum Petrum magistrum vestrae magnificentiae et atque etiam et ut plurimum commendamus. Datum Owariny 24. Junii 1555.

Sebastianus Carolinus superintendens
et coeteri coadiutores studiosissimi.

(Eredetije papiroson Kassa városa lvtban, 1824. |29. sz.)

1556.

Ersame, weyse, namhaftige herrn, nach wintschwng der genade und barmhertzikeit Gottes des ewigen vaters, durch seinen liben son Ihesum Christ sampt Gott den heiligen geist, uns allen reichlich genwg erzeiget. Ist mein gantz demüttige bit an e. n. w. wollet diese meine nachfolgende nott gantz kirtzlich schrifflich verffast, gwtwilliklich wberlesen, zw hertzen nemen, wol bedencken und mir ein güttige, christliche antwort (wie ich den nicht zweiffel) dorawff (egy szó olvashatatlan).

Erstlich ist e. n. w. wol wissentlich, wie ich nw zwey iar (olvashatatlan), do ich von e. n. w. sampt der gantzen gemein, durch Gottes ordnwng, beruffen worden bin, wie ich in grosen ferlikeiten auch meines lebens bei dem Feledy Lestar gewesen und auff den

andern teil von den schwergeistern teglich hart geplagt wurden, doch als gutwillig in der hoffawng geliden, awff das bey euch rechte christliche religion, ordnung und ceremonien awffgericht, erhalten und ewren noch-khumen gellossen muchten werden.

Wber das hat sich die straffe Gottes mit dem fewer fast wber uns alle hart sehen lossen und mich (wie den meine sünden wol mer verdinet hetten) awffs hertzte angegriffen, das mit auch aller meiner habe, von kledern, von meinen liben bichern, in summa alls gantz und gar nichts bliben ist den was ich wmb und ahn habe. Das wil ich nw Gott walten lossen.

Noch dem hat e. n. w. wie euch wol wissentlich ist, von mir haben wellen, das ich die kirchendiener und andere leut zalen soldt, welchs ich auch nach der schetzwng der verordneten dozu lewte habe geschehen lossen.

Ich habe auch dem herr Greger ehe der zeit (den sein quartal war noch nicht) noch der schetzwng 1 kuff wein geben fl. 4 bin ich im schwldig gewest, so bleb mir e. n. w. 4 fl. per rest, den ich nie weiter keinen kirchendiner zw belonen schwldig bin.

Was das inventarium der 50 kuffen wein und der 70 kübel getreits halben betrifft, (olvashatatlan) Anno 1554 wol in der sum nach meinen registern, die verbrent sint, wie ichs auch dem Baltzer Thanheiser (olvashatatlan) mher, noch vor der brunst gewisen hab, das nicht viel wber 290 fl. und widerwmb die 12 fl. aws der bixin, gemarckt hab, e. n. w. khan wol gedencken, was von 7. Junii anzwheben, durch das gantze einehrn und lesen, awff die kirchendiner und auff so viel gesindt, in einen solchen grosen, wisten haus awffgangen sey. Wber

das hab ich auch do von viel schwlden die der Franciscus gemacht hatt, zalen müssen, Widerwmb so hab ich sher viel verbawt, wie das ewere awgen dis gesehen haben, zewgen kinnen. Hab auch die 2 zig diese zwei iar noch einfwrwng der zenden an mesten noet zwm baw des hawses gebraucht, mit den ich sunst (wie ich meinen nutz hett suchen willen) teglich gelt hette ererbeten mügen, und wen mich gute freinde warneten und sprachēn: herr pffarherr, worwmb that ir das? Lost euch liber die ros 1 tag 1 fl. ererbeten, saget ich dorawff. Gleich wie mirs in der kirchen nicht zimpt einen mittling zw sein, also wil ich in den haws auch keiner sein. Das es aber verbrent ist, do khan ich nicht wider. Dorwmb bit ich e. n. w. wmb Gotts willen ir wollt in ewere gewissen ghen. Ich wil mich auch was mir muglich und billich sein wirt gern finden lossen.

An den 30 fl. die mir e. n. w. vorgestreckt hat do ich den (olvashatatlan) zalet, haben die weinherrn 6 kuffen wein entpfangen 1 kuff per fl. 8. Die andere 4 kuffen lassen sie im keller.

Der silber halben, die e. n. w. vor zwen jaren zalt hatt, do wolt e. n. w. bedenken die selbige zeit anno 1555, ir wist das die wein gar nichts golten haben. Ich hab aus 100 kuffen nicht kinnen 100 fl. marcken. Wie her hab ich sollen nemen und das haws dorzu erhalten? Dorzw hat mir doselbs der Feledy Lestar die quart genommen,

Was das hewrighe silber betrifft, hat e. n. w. 9 Kuffen wein aws meinen keller und 9 Kuffen aws der quart entpfangen, von getreidt zenden der quart hab ich auch nix bekhumen anno 1556.

Die 11. Kuffen wein, mit welchen ich dem herr Joseph zalt hatte, aber e. w. hat sie wider aus seinen

keller awszihen und awff dem pffarhoff fwren lossen,
dorwmb hab ich den Joseph awffs neue mein geseht ge-
treidt müssen schetzen lossen' wmb fl. 65. wie mich das
ankhume khan e. n. w. wol ermessen.

Wen der halbe zehnden angehöre, das wissen die
capitel, die mit den sachen wmbgehen, wmbesten. Idoch
sole in diesen an mir auch nicht felen, wil mich in allen
billichen vnd muglichen finden lossen.

Was ich in weingarten verbawt habe, do mag e. n. w.
den weinziher wmbfrogen.

Diese meine grose not hab ich itzt awffs kirtzte
e. n. w. als meinen hochverhaldenen (olvashatatlan) gun-
stigen liben herrn zwerkennen geben, und bit (olvasha-
tatlan) auffs höchste wmb Gottes willen dieselbigen wolten
diesen meinen hohen fal und höchst armut in welchs
ich bey e. n. w. durch meine trewe dinst khumen bin,
ernstlich und herzlich bedencken. Denn ich on das alles
auch noch wol bey 100 fl. schwldig bin, welchs mich
hart peinigt, denn ich hab keine schult mit mir her-
bracht, sondern dieselbigen alhie ewrn pffarrhoff zwgut
gemacht, wie solch wnglück wber uns aws verhencknis
Gottes nicht khumen wer. wollt ich (mit der hülfte Gottes)
e. n. w. eweren pffarrhoff, sampt den inventario bede an
wein vnd brot, besser und reicher wberantwort haben
den ichs entpffangen hatte, den das griste teil an der
halben schewer von wintergetreidt ist noch zw dieschen
gewest. Weil aber der libe Gott also gestrafft hot, kin-
nen wir nicht dowider.

Dorwmb bit ich e. n. w. wmb Gottes willen e. w.
wolde sich gutwillig finden vnd erkennen lossen, so wil
ich awch do kegen christlicher lib und einikheit halben
thwn alls, was mir muglich ist.

Wo ich aber heimlich und feltzlich khegen e. n. w.
von imant (dos ich doch nicht gentzlich wissen khan)
eingegeben were, so wil ich solchs meinen liben Gott,
des allein die rache ist, befelen, der wirts zw seiner zeit
wol finden und e. n. w. wirts auch selbs erfahren, das
ich in solchen wnschwldig bin und mit den liben David
wol sprechen mag: schlecht und recht behütte mich.
Denn das ist mein trost, das ich Christum meinen herrn
erstlich und nach im (wie wol vor im der greste sündner)
aber vor euch und der welt in diesen sachen mich rein
und gerecht wisse.

Letztlich wil ich auch e. n. w. als meine libe
verhaldene veter gebeten haben, wie ich in diesen kegen-
wertigen und manchfaltigen, gewaltigen betriphnisen und
hertzenleten die mich wmbgeben haben, aws menschi-
cher wngedult oder andern gebrechlikeiten etwas wider
e. n. w. oder irgent einen, geret oder gethon hette so,
wolt ir mir solchs Christi unsers herrn halben vergeben.
Dergleichen wil ich auch hertzlich gern thwn und zwar
nicht allein vorgeben, sondern auch gantz und gar vor-
gessen, nimer gedenken und aus dem hertze werffen.
Auff das von beden seiten vnser gebet nicht vorhindert,
noch gutter naime verletzt werden mwge.

Mit dem wil ich e. n. w. dem almechtigen Gott be-
folhen haben und bit dorneben, wolt mir dieses mein
anligendes anbringen nicht wbel awslegen, und dorawff
auffs kirtzte es geschen khan freintliche und gütige ant-
wort geben, awff das ich auch weiter wisse meine na-
rwng noch meinen beruff zw suchen. Geben zw Cassa
an 5 tag Julii anno Christi 1556.

E. n. w. williger diner
Conrad Henckel.

Kivül: Dem ersamen namhaftesten weysen herrn richter und rat der stadt Cascha meinen insunderen gros-günstigen hochverhaldenen liben herrn und vetern zw eygenen henden.

(Két ív papiroson, mely itt-ott erősen rongált; zárlatán zöld pecesét, rajta „K. H.“ betűk s alatta czimerpaizs. 1824/22- sz.)

1556.

Sacratissima romana regia maiestas et domine domine noster clémentissime.

Fecisset Deus optimus maximus, quod nos infelices et miseri sacratissimae regiae maiestatis vestrae cives Cassovienses fideles subditi in prosperiori et laetiori successu et necessitate supplices nostras literas porrigeremus. Nam quanto studio, quanta animi constantia, quanta denique fidelitate semper in hoc calamitoso regno Hungariae, statim ab initio foelicis coronationis maiestati vestrae regiae dignitatemque posse nostro erga inobedientes et factiosos rebelles tueri, evehere augere, id facta nostra iam olim manifeste ostendunt. Nunc vero dum perseveranti, constanti et infracto animo niteremur sincero et fido corde penes sacratissimam maiestatem vestram regiam omnia in bonam et meliorem partem tentare. Ecce feria secunda post conductum paschae vespere inter nonam et decimam horam noctis secundum computationem medii horologii e domo Mathie Seyczlich tricessimoris ac sacratissimae maiestatis vestrae servitoris Cassoviensis elapsis diebus in notarium civitatis sumptum vehemens ac potens ignis exivit, cui nos miseri cives intam vehementi turbine et vento validissimo, nequaquam resistere, ne tota civitas pene combureretur, potuimus id

quod sacratissima maiestas vestra ex nunciis nostris, ut contigit, quis quid fecit data oportunitate eosdem exaudientum, abunde intelliget. Exusta igitur sunt omnia spectiosa, quae fuerunt in civitate templum parochiale divae Elizabeth simul cum turri, ecclesia ibidem S. Michaelis, claustrum Beatae Mariae virginis, claustrum S. Nicolai, pretorium civitatis, machinae aliquot rotae earum fere omnes, pixides multi, inferior porta civitatis, turres aliquot tectum interioris muri pro parte, exterior murus ex lignis et argilla constructus, penes portam inferiorem bona pars, omnes campanae in circulo, ambe plateae: platea faulgas, platea laniorum etc. In summa exceptis 128 domibus, illisque inferioribus seu vilibus, tota civitatis ita maxime exusta est et tam vehementur, ut si quis et si voluntarie voluisse singulas domos studiose sigillatim incendere nunquam maiori industria potuissest et donec lucesserat penitus combusta est, permultae domos, imo fere omnes funditus, sunt exustae et corruebunt, ita ut multi civium nil reliquii habent, quam eorum tunicas, quas super corpus eorum gestant. Igitur multae miseriae nos premunt foris gladius, intus aegestas et penuria omnium rerum ac varie et varie iniurie et haud mirum esset, si vel una dies omnes pre timore, quae super nos evenerunt consumeremur. Quare sacratissima regia maiestas et domine domine noster clementissime praesentibus quam humillime et devote tanquam principi et patri ac clementissimo nostro regi et domino supplicamus, dignetur in tantis periculis et damnis ita nobis subvenire et tali ope, donatione ac provisione fore, ut nos miseri cives unacum sacratissimae maiestatis vestrae concivibus nunc et deinceps valeamus in sacratissimae maiestatis vestrae civitate Cassoviense manere, habitare

in omni fidelitate, alioquin si sacratissima maiestas vestra nunc nunc nos sua benignitate et clementia non subvenierit et providerit, certum erit, quod ipsa aegestas et inopia plerosque e civitate migrare coget, ve nobis quanta incommoda damna, iniurias, denique omnia mala et gravamina cogimur in dies ferre. Gratosissimam expectam relationem sacratissimae maiestatis vestrae

fideles subditi

Judex, jurati et universi cives civitatis
Cassoviensis.

Kivül: Humillima suplicatio fidelium subditorum civium Cassoviensium.

Fölölte más kézzel: 1556; alatta: De civitatis horronda conflagratione.

(Fogalmazvány, 1805. sz.)

1557.

Salutem et nostram benevolentiam. Humanissime vir Amice honorande. Commisimus providis viris Joanni Lippay et Laurentio Kyss nostris concivibus, ut tuam honestatem admonerent nostrae vocationis eidem oblatae et promissionis tuae h. factae nobis et ministris ecclesiae nostrae ratione examinis et ordinationis. In eo itaque rogamus ut dictorum praedictorum nostrorum concivium tua h. eatenus, quatenus concernit praedictam vocationem et promissionem fidem adhibere et responsum nobis dare et rescribere velit. In reliquo eandem bene valere optamus. Datum Cassoviae die 18 Septembris anno Domini MDLVII

Judex et jurati cives civitatis
Cassoviensis.

Kivül ; Humanissimo ac eruditio viro domino Gregorio N. Zegediensi nunc agenti in oppido Debreczen, amico honorando.

Alatta : 1557.

(Eredeti fogalmazvány papiroson, 3271. sz.)

1557.

Misericordiam Dei per aspersionem sanvinis filii sui Domini nostri Jesu Christi.

Egre profecto pertuli, quod verbis meis ita ut negotium postulabat, respondere non potuerim. Dedi etiam operam, ut ex potestate Domini mei me eruerem, sed fieri nullomodo potuit. Timet enim regiam manum, qua veris praedicatoribus facile interitus paratur. Secus quam sperabam cecidit alea. Erit tamen fortasse tempus, quo vestris dignitatibus inservire potuero. Nunc illud restat, ut agam summas et immortales vestris praestantiis gratias, quod me ex innata huinanitate paterne exceperitis et muneribus salis onustum dimiseritis. Oro Deum, ut me vicissim gratissimum nobis ostendere possim. Misi vestris dignitatibus consensum omnium pastorum, tam superiorum, quam inferiorum partium de coena domini. Dominus Martinus¹⁾ Colosvarinum venit, disputaturus cum pastoribus eiusdem loci. Deus nos deducat in agnitionem sui nominis. Ex Debrecen ante festum Michaelis anno 1557.

Gregorius Zegedinus
magister in D-breeen.

Kivül: Prudentibus ac circumspectis dominis, judici ceterisque juratis civitatis Cassoviensis, dominis honorandissimis.

¹⁾ Kálmánsehy.

Alatta más kézzel: Regia manu dicit facile interitum parari veris praedicatoribus. 1557.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét, 1915.[128.])

1557.

S. D. Quod nuncium; quem d. v. viri ornatissimi, proximis diebus ad nos miserunt, ita dimisimus, ut de toto negotio non responderemus, id magis propter occupationes nostras varias factum est, quam quod deliberandi spatium nobis in re minime dubia fuerit necessarium. Satis enim clare filius Dei, redemptor noster occutus est, sicuti necesse fuit in condendo testamento suo, quod longe praestantius fuit veteri. Cum ergo illud ita conditum sit, ut Deus nullum omnino verbum neque a ddi, neque detrahi volu·rit, nonne ingens petulantia est, cum homines verbum Christi, perfectissimum, conantur suis interpretationibus reddere perfectius? Vox de coelo clamavit de filio hunc audite, quod verbum tanti est momenti, ut pater nullos alias doctores audiri velit, multo minus hunc furiosum iuvenem, qui vestram ecclesiam perturbat. Quod autem sit furiosus, id sine ullo negotio probari potest. Nulli enim sani sunt authores factionum vel in politiis, vel in ecclesiis, sed ordine et sine tumultu suscipiunt omnia. Neque a v. d. et ab ecclesia, sed postulantibus iis, qui novorum dogmatum cupidi sunt per nimiam vestram indulgentiam et facilitatem, aditum ad contionandum est consecutus. Hoc non est ordine, sed contra ordinem in ecclesiam ingredi vel, ut Christi verbis utar, non per ostium ingredi in ovile ovium, sed aliunde ascendere, id quod est furum et latronum. Hoc qui faciunt, etiamsi in doctrina nihil esset vitii, tamen

nihil aedificant. Nam aedificare solius Dei est. Hic autem operatur per eos, quos ipse mittit iuxta ordinationem suam. Ut per apostolos, ad quos dixit: Non vos elegistis me, sed ego vos elegi, ut eatis et fructum afferatis. Post apostolos autem hunc servat ordinem, ut vocatio doctrinum fiat per totam ecclesiam, cuius praecipuum membrum est magistratus et huius officium est eos adhibere in consilium, qui de doctrina tanquam periti, recte iudicare possunt. Hoc cum non sit factum in isto homine, qui reiens in ecclesiam d. v. invasit, nequaquam iudicandum est, eum divinitus ad eam docendam ordinatum esse. Unde sequitur, eum non esse retinendum, etiamsi constaret, nihil in eius doctrina desiderari posse.

Quod autem doctrina quoque sit suspecta, id multis argumentis demonstrari potest, ex quibus ego pauca tantum adducam, ut mea fides postulat, quoniam meam sententiam v. d. omnino scire desiderant. Primum haec noctua prodiit ex nido illius, qui est communis pernicies Hungariae, cuius doctrinae tantum haec duo sunt capita, ut angeli simulacra nulla sint in templis et ne credant homines, in sacramento coenae novi testamenti sumi corpus et sanguinem Christi. Si in his rebus sita est vera religio, non solum turci et judaei, verum etiam diaboli ipsi salvi sunt futuri. Longe alia est religio christiana et pluribus ac difficilioribus rebus constat, quam istud insanum genus hominum arbitratur. Estque certissimum; quod nihil ad veram erga Deum religionem pertinet. quod idem a turcis, judaeis et diabolis fieri potest. Talis est autem religio tota istorum, qui Martinum Calmanchinum sequuntur, id quod nemo inficias ire potest. Itaque ne definitionem quidem religionis, ut homines mente capti intelligunt hoc est, quid sit religio tantum

abest, ut caetera intelligent. Quanto minus apti sunt ad alios docendos. Cum ergo tota schola Martini Calmanchini talis sit, facile apparet, quid de hac eius creatura sit sentiendum.

Secundo: non servat ordinem et modum totius ecclesiae in docendo, neque enim a sacramentis inchoanda est doctrina, cum sacramenta propter eos sint instituta, qui praecedentium locorum doctrinam cognovunt et amplexi sunt, de deo. de hominis creatione, de lapsu eiusdem, de peccati et irae Dei magnitudine, de lege, per quam haec mysteria revelantur, de evangelio, de Christo et beneficiis eius. Haec omnia non potuit homo intratam paucos dies docere, quare non habuit locum docendi, ne de baptismo quidem, qui est primum novi testamenti sacramentum, nedum de coena Domini, cuius usus iis demum est salutaris, qui doctrinam eorum, quos recensui, locorum et tenent et credunt eamque sibi applicant propria fide propterquam applicationem sacramenta sunt necessaria et quasi visibiliter confirmant id, quod aures percipiunt per auditum. Quod autem ordine mutato doctrina desinit esse vera, manifestum est. Nam diabolus et legem et evangelium praedicat in animis hominum, sed praepostere. Nam ab evangelio suam doctrinam orditur, ut hominum securitatem augeat. Cum autem incident in terrores, quos affert sensus peccati et irae Dei, tum per legem eos adigit ad desperationem et mortem. Haec est diaboli theologia, non Dei, qui per suos ministros foris et per spiritum sanctum intus in cordibus docet primum legem ad revelandum peccatum et maledictionem, deinde perterrefactos animos erigit per evangelium de gratia et remissione peccatoris. eosdemque retinet in assidua praesentia et studio gratitudinis erga Deum cum ardenti in-

vocatione. Cum ergo iste novus doctor praepostere tradat doctrinam, certum est, eum non esse a Deo.

Tertio: Doctrinam de coena novi testamenti novo quodam modo depravat, antea varie distortam. Quid enim opus est addere ad verba Christi: Hoc est corpus meum, scilicet¹⁾ ratione officii, cum praesertim haec additio verba per se clarissima, reddat ita obscura, ut ne ipse quidem intelligat, quid dicat. Si qua declaratione fuisse opus, nec ipse filius Dei tanta de re agens eam neglexisset, neque Matthaeus, Marcus, Lucas et Paulus eodem plane modo eadem verba recitarent, ad omnes sacramentarios palam confundendos, cum omnibus suis interpretationibus, quas alias ex aliis comminiscuntur, nullam aliam ob causam, nisi ut nobis ex meridie medium noctem efficiant. Quid enim potuit dici clarius, quam verba coenae a Christo dicta sunt Cum enim acceperit panem et vinum, manifestum est, eum haec eadem dementa visibilia dedisse. Cum autem dixerit porrigenus panem: hoc est corpus meum, et porrigenus vinum: hic est sanguis meus, addideritque, se illud ipsum corpus dare comedendum, quod pro nobis tradidit, et illum ipsum sanguinem bibendum, quem effudit, necesse est hoc verum esse iuxta verbum angeli, nullum verbum est impossibile apud Deum, etiamsi ego nec video, neque gusto corpus et sanguinem Christi, sicut video et gusto panem et vinum, neque etiam intelligo, quod id fiat, ut mihi ipsi, quotiescunque hac coena utor et aliis, integrum corpus Christi et totus eius sanguis communicetur. Mihi enim hoc mandatum est. ut filium Dei loquentem audiam, eique mandanti obediam et promittenti credam in spem contra

¹⁾ Sie?

spem, ut Abraham credidit, neque sim sollicitus de mirabili modo, quo suas promissiones implet, resque promissas exhibet. sicut Abraham accepta promissione Dei, hac sola contentus fuit, nihil sollicitus, quomodo impleri posset. Et Maria cum audiret, Deum ita potentem, ut sine viri copula possit ex virginе matrem facere et quidem filii Dei credens huic verbo: Ecce. inquit, ancilla Dомini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et tamen fuit multo difficilius, Deum fieri hominem in utero pueræ, quam quod in coena ecclesiae porrigitur corpus Christi et sanguis eius. Quia verbum est ita clarum, certum ac firmum, ut si sacramentarii se in mille formas, ut proteus, verterent et decem millia distinctionum fingerent, denique seipso in partes centies mille rumperent, nunquam tamen hoc possint evertere.

Sed novus ille doctor opponit nobis autoritatem Philippi, qui nuper articulum de ascensione Christi sic exposuit, ut sacramentarii solent, de corporali locatione. Primum hic oro vos, viri ornatissimi, ne uni homini, praesertim scelerato et perditо, fidem habeatis, priusquam certiora testimonia de Philippo afferentur Deinde, si certum erit, eum ita docere, quaerite, cur nunc demum facti sint hi nebulones Philippici cum eum antea, tanquam fatuum, irriserunt? Tertio, si haec sententia esset vera, quod non affirmo, sed ita pono, tamen nullo modo sequitur haec verba esse falsa. Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur. Quia nec homo ullus, nec angelus, nec illa creatura dixit et dicit in ecclesia haec verba, sed illa persona, quae est Deus et homo, cui nullum omnino verbum est impossibile. Si quis hoc non concedit, ille nominat filium Dei

mendacem et diabolum veracem nec potest sibi bene
conscius esse, ut nos. Dei benefcio sumus, qui verba
Christi non corrigimus, sed una cum parvulis et insipi-
entibus credimus. Oportet enim omnes converti et parvulis
similes fieri, quicunque volunt esse cives regni coelorum.

Haec in praesentia volui d. v. de mea sententia
bona fide scribere in eo negotio, de quo meum iudicium
scire voluistis et spero, meum studium vobis probatum
iri. Quod superest, oro d. v. ut deinceps minus sint
faciles in aperienda ecclesia sua, ut quisque docendi
locum sibi concedi petit. Regula Johannis necessaria est:
Probate an sunt et Deo. Et Christi: Observate
pseudoprophetas, qui veniunt ad vos, oves foris apparent,
sed intus sunt lupi, ad vorandum parati. Quod ipsum
praeceptum eodem die publice meditatur ecclesia. quo in
vestra civitate populus audivit pseudoprophetam. Filius
Dei destruat opera diaboli et ipse mittat operarios in
messem suam. Idque faciet, si hoc beneficium ab eo
petemus iuxta mandatum. Orate Dominum messis. Et
promissionem, quante magis dabit vobis pater coelestis
spiritum sanctum, si petetis. Huic et v. d. una cum re-
publica et ecclesia toto pectore commendo. Bartphae
XIII. Augusti MDLVII.

V. D. studiosissimus
Leonartus Stöckel.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis judici
et juratis civitatis inclytae Cassoviensis, dominis et amicis
suis singulari observantia colendis.

(Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecsét nyoma, 1915. 13.)

I557.

Nicolaus Olahus miseratione divina archiepiscopus ecclesiae metropolitanae Strigoniensis locique eiusdem comes perpetuus, primas Hungariae, sedis apostolicae legatus natus summus et secretarius cancellarius ac consiliarius regiae maiestatis etc. honorabili fratri in Christo nobis dilecto, plebano ecclesiae de Cassovia salutem in Domino cum benedictione. Potuit ac debuit ad notitiam tuam pervenire, quomodo nos ex pastorali nostro officio et tam metropolitani primatiaeque quam legati nati autoritate ac jurisdictione, ut quales essent, qui ecclesias Dei post nos regerent et quo titulo quomodo jure possiderent ac tenerent, intelligeremus, per publicum edictum ecclesiarum nostrarum Thyrnaviensis ac Posoniensis valvis affixum nostram in praesentiam ad fiscalis nostri instantiam ad primam diem Augusti citari feceramus. Nescimus autem, quam ob causam comparere nostroque iusto mandato obtemperare contempseris. Ob quam rem, tametsi contra te tanquam contumacem, censura procedere canonica potuissemus merito et de iure, maluimus tamen ex dilectione paterna his literis nostris te privatim rursum prius hortari, quam canonica severitate procedere. Itaque hortamur te in Domino ac requirimus et nihilominus in virtute sanctae obedientiae ea, qua fungimur, autoritate serie praesentium tibi firmiter committimus, et mandamus, ut ad primum diem proxime venturi Octobris nostram in praesentiam, siquidem in hoc Hungariae regno fuerimus, si vero absfuerimus in judicum a nobis in ecclesia nostra Thyraviensi delegatorum praesentiam nullam aliam ulteriorem expectans mo-

nitionem, compareas, collationis beneficii tui et investiturae ac confirmationis testimonia aliaque ad ecclesiam tuam rite et canonice administrandam pertinentia tecum afferens. Quae in termino praefixo producere debeas, ut his per nos aut iudices nostros cognitis ac perspectis possimus id, quod iustum et aequum est, decernere. Quod si facere neglexeris et te contumacem (quod non credimus) in futurum quoque praebueris eo facto aut per nos aut per ipsos judices nostros solvis Dei justitiaeque ac non alterius rei respectu habito cum censuris ecclesiasticis in contumaces de jure statutis ad ulteriora procedetur. Secus igitur poena sub praemissa nullo modo feceris. Datum Thyrnaviae duodecima die Augusti anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo.

Nicolaus archiepiscopus Strigoniensis etc.
manu propria.

Petrus Briccius notarius de mandato
scripsit.

Exhibita senatui die 12. Septembris anno 1557.

(Egykorú másolat, 1890. sz.)

1558.

Gratia simul et immensa misericordia Dei omnipotentis humani generis creatoris ac redemptoris, sit quis temporis momento nobiscum nosque semper ab omnimalo tueatur. Literas tuas, chare Martine, omni officiorum genere et tui erga me animi benevolentia singulari referatas bono gratoque animo accepi, quin argumentum quoque earum penitus cognovi. Nam primum scribis te, hinc

cum esses ex multis signis observasse, quod partem propter magnam nostrorum hominum ingratitudinem, partim vero quod victu et amictu mihi ac meis necessario, praesertim in tanta annonae caritate; quanta nunc hinc est, destituo. Ac sic me affectum fuisse et esse ingenue nunc fateor. Deinde autem significas Georgium Meltzer, ab aliquot annis ministrum vestrae ecclesiae accepta publice venia iam iam isthinc abiturum esse, in huius locum num succedendi mihi animus sit, amice requiris. Quare tibi primum, chare frater, gratias Iago ingentes pro hac tua erga me cura et sollicitudine, qua non modo humanitate, verum etiam pietate plenum animum tuum esse ostendis. Deinde vero tibi significo, quod omnino hinc propter magnam necessiarum rerum penuriam in locum aliquem commodiorem migrare cogor. Verum locum tales ubi nam sim habiturus adhuc ignoro. In locum domini Gregorii venire non omnino praesertim cum spem magnam mihi fatens de sufficienti stipendio, propter quod etsi non principaliter servimus ecclesiae, tamen dignus est mercenarius mercede sua. Ad haec cum scias mihi multos esse liberos, certilorem velim me redderes adhunc utrum locum aptum et studiis meis habiturus sim ibi nec ne. Proinde de stipendio quoque certo necesse est me certum fieri priusquam huic meae conditioni valedicam. Sed sufficiat tibi mei animi sententia, quam poteris vestra et ipse dominis tacite significare. Si postea ipsorum voluntas fuerit, ut ibi ecclesiae serviam mecum ipsis agent, si minus conditiones mihi non sunt defuturae. His te dominum vestrum Deo optimo maximo commendabo. Salutato D. meo nomine plurimum. Datum Bartphae 11 die Augusti anno 1558.

Dominus Adamus minister ecclesiae Bartphensis.

Kivül; Docto et humano juveni Martino Schochot,
collaboratori in schola Casschoviensi amico suo singulari.

Alatta más kézzel: „Offert suam operam in suscipienda vocatione 1558“.

(2011/124. sz.)

1558.

Nach aller ehrerpittung ehrsamer, namhaffter vnd
weyser herr richter vnd ehrsame, namhaffte und weysen
hern allesamt ist mein christliche bitt an E. N. W. yr
wolt mich dorin bedencken, des dienstshalben, den ich
an stadt des pffarherns geleystet hab, denn ein ieczlicher
erbeyter ist seines lohns werdt und das yr sagt von den
zweyen kuffen wein, die mir geschenkt sein worden, ist
nicht genug vor 2 Jar zu dienen, ansehende dasjenige
was E. N. W. so kleine zeit dem vngarischen prediger
gegeben habt, der doch einen gehulffen hatt, darumb ist
es möglich so last mich nit seufzen über euch, denn es
ist euch nit gutt vnd wenn mich die not nit zwinge, die-
weil ich leuten schuldig bin, wolt ichs nit begeren.

Item was meine besoldung von predig ampt mir
noch zustendig ist, doran hab ich keineu zweyffel, es hat
mir Ewer E. N. W. allezeit ehrlich zalet, ja der ehrsame
namhaffte vnd weyse herr Andreas Melczer meyner ar-
mut allezeit zuvor kommen ist, gegen welchen ich mich
insonderheit, als gegen einen frommen alten vnd christ-
lichen vater danckpar vnd auch kegen E. N. W. alle-
sampt noch der göttlichen gnadt, die mir Gott der al-
mächtige verleyhen wirdt, erzeigen wil.

Item von wegen des tischgelt vnd desselbigen zu- gehörung abzurechnen, bitt ich gantz freundlich E. N. W. wöllen zwen menner aus dem radt oder der gemein auff den pffarhoff schicken, auff das ich mich auch vergleichen möchtet, denn der Paul Feiner gibt kein gutt wort, es hatt auch dér grobe mensch kein freundlichkeit nie gelernet etc.

Leczlich ersamen namhaftten vnd weysen hern, ist es E. N. W. wol wisslich, das ich noch ein verbunde[n] bin vnter dem fendle vnd ich ynen etwa auff denn nechsten sondag in der kleinen kyrchen werde predigen sollen, so wolt ich nit gern wider E. N. W. willen das than, sondern so danckpar wil ich noch sein vnd in ewer kyrchen weil ich noch hie bin, nichts anders denn den puren text des h. evangelii in ewer kyrchen auslegen, damit E. N. W. vnter des den wilden menschen ansehende sein geschlecht vnd wen ich sagen solt, wie er zum priesterampt kommen ist, ewer ehrliche Canczel weyter nit vergunnet vnd E. N. W. bey der zeit, ehe sie mich holen die meynigen einen frommen vnd christlichen prediger an meine stadt verordnet, denselbi gen verleyhe euch Gott der almechtige vater durch seinen heyligen geist vmb Jesus Christus vnsers hern willen. Amen.

Hierauff ehrsamen N vnd weysen hern, bitt ich gar ein freundlichen bescheidt vnd antwort, es sey durch einen ehrlichen man, oder ist es E. N. W. gelegen, das ich sie von einen ehrsamen radt mündlich verstehet, ist alles gutt. Damit seyt Gott dem almechtigen beuolen. Ein ehrlicher vnd freundlicher abschiedt wirdt Gott zuvor vnd darnach E. N. W. vnd auch mir zu ehren dienen

vnd gereichen vnd last die regel E. N. W. nit betriegen.
Ein man, kein man, sie gilt nicht in allen stücken etc.
verhoff E. N. W. werden das beste fürziehen.

E. N. W. wyllige allezeit

Gregorius Melzer.

Kivül: Dem ehrsamen, namhaften vnd weysen hern
richter vnd radt dieser königlichen stadt Caschaw mei-
nen gunstigen hern.

Alatta Kromer L. kezeirásával: Die 19 ♀ Augusti
presentate senatui 1558.

Mellékelt lapon: Hiemit fuege ich auch ewer N. W.
zu wissen, das mir ietzt jährlich auff das nechst zkunff-
tige lesen der her Cashai Janusch die schuldige quart
wein aus des Mess genommen hat, die ich durch mein
erleyter eingenommen hatte vnd mich auch viel bemühet
peim probest von Misle, item beim hern Cun Balasch vnd
ich hab dem pawern gedienet nicht er, so hatt ers auch
nicht dan pawern genommen, wenn er gleich yr ob-
rickeit ist, sondern mir, derwegen bitt ich E. N. W. wollt
mir mit gerechtickeit behülflich sein, die gibt einen
ieczlichen das seine, vnangesehen die personen, ich wil
solchs wider gegen ewer N. W. verschulden.

E. N. W. W.

Gregorius Melzer.

(Eredetije papiroson, 2011/17. sz.)

1558.

Prudentes ac circumspecti domini, amici observandissimi. Salutem et vitae in Domino plurimam prosperitatem. Literas dominationum vestrarum recepimus juxtaque mentem earundem, de nondum missa argento et decimis Chermele, intelleximus. Ad ea breviter respondeamus. Nos a modo deinceps d. vestris pro earum desiderio gratificari non posse, nam sic retroactis annis nobiscum in reddendo argento et praecio decimarum Chermele egerunt, ita etiam nunc contra iura nostra sese nobiscum acturas, evidenter ostendunt. Non fuit unquam officii nostri istuc pro argento aut precio decimarum Chermele mittere, sed sicuti petitores aliarum decimarum nostrarum ad diem statutum comparent, et emendarum decimarum hoc quo pericoloso tempore precium adferunt. Sic etiam d. vestris ex communi et privato statuto fuerat alias et nunc agendum, ne quid, de nondum anni proximi praeteriti plena satisfactione argenti conqueramur. Quare non est cur vel nos vel hominem nostrum ea de expectent, nam non argentum, neque decimarum praefatarum precium, sed decimas ipsas, alias parochi istius ecclesiae provenire solitas, simul cum decimis Chermele in specie iure nostro exigi suo tempore faciemus. Id ex eo facturi, ut ne negligencia nostra iuribus nostris et ecclesiae nostrae in aliquo derogetur, videntes d. vestras id summo studio conari. Valeant felicissimi in domino. E loco nostro capitulari 1 die May 1558.

Dominationum vestrarum amici deditissimi
capitulum ecclesiae Agriensis.

Kivül : Prudentibus ac circumspectis dominis judici
ac iuratis civibus civitatis Cassoviensis etc. dominis et
amicis nostris observandissimis.

Alatta : Lecta 7 May 1558. Agriense capitulum non
argentum, sed in specie decimas vult exigere.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét, 1987. sz.)

1558.

Ersam vnnd weyss, sonder lieb herrn vnnd freundt,
richter vnd rath der stat Khascha. Euch allen wünschen
wir ein glücksellige zeith vnnd geben Euch darneben
zuvernemen, das wir selbst augenscheindlich gesehen,
auch vnns durrh den teytschen predigcannten auf vnnser
an ime begern ist anzaigt worden; das sich noy seckhten
vnd vngewondlich, auch unleidliche gebrauch vnnd
zeremonien alhie durch vngrischen priester vnnd predig-
canten wolten einreissen vnd in den christlichen khirchen
sich wolten zuetragen dardurch der recht Gottesdiennst
auch gebrauch vnd die teutschen, auch zuuor die lattei-
nische sprach vnnd zeremony gar auszgethon vnnd ge-
reittet vnnd vergösseñ wurde in ansehung auch, das so
lannige jär herr jeder zeith die teütschen, dardurch auch
diese christliche khircben alhie erpauth vnnd erhebt wor-
den ist, auch welcher teytsche oder teytschy die heillig
predig nit versaumben will aller erst vmb neun vnd zehen
vortällhaftig vnnd heren mag des zw langsam vnnd zw
grossen abnemung der teytschen ir seell, leyb, Eer vnd
guett, damit aber der Gottes diennst jedlichen menschen,
ungern vnnd auch den teytschen nit entzogen, auch

yedlicher solches wort vnnd beuelch Gottes zu thailli vnnd gehört mag werden, ist in namen der röm. khwn. M. vnnfers allergenedigisten khünig vnnd herrn vnnser begern vnnd für vnnser selbst vnnser freuntlich bith an Euch, als einen ersamen richter vnnd rath der stat Khascha, ir wellet der vngarischen nacionen vnnd predicanen ernstlichen auferlegen vnnd beuelchen, damit sy ir gewondliche khirchen deckhen, darinnen sy das wort Gottes heern vnnd predigen lassen mügen, welches mit gar khlainen vncosten beschehen khan, oder aber das die hungrischen priester vnnd predigcanten ir predig vnnd gottesdiennst wie sich gebürt in der achten stundt vór mittag alzeit zw khirchen verrichten, damit die teutschen auch zw rechter alten gewondlichen zeith das wort Gottes heeren vnnd sich got beuelchen mügen vnnd nachmals ir yedlichen nach Gottes beuelch seinen auszuwartten vnnd sich in allen wissen darnach zuhalten, sonnder zweifl ein einsamer richter vnnd ratt der stat Khascha werde also in namen der hochgedachten röm. khwn. M. vnnd auch der khwn wirde auf vnnser derselben verordnt commissary. Solches vnnser pillich vnd christlich begern gar wollbenckhen vnnd gehorsamblich volziehung zuthuen gar genaigt sein werden. Darauf sein wir einer schriftlichen oder mündtlichen anntwort, damit wir vnnser weiter wissen darnach zuhalten gewarttundt. Dattum Chaschä den dreyzehenden tag January im 1558 isten Jar.

Röm. Khwn. M. etc. verordnt Commissarry.

Kivül ; Einen ersamen richter vnnd rath der stat Khascha zw vbrantwurtt.

(Eredetije papiroson. 2011.50.)

1559.

Maximilianus Dei gratia rex Bohemiae, archidux Austriae.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti Commissimus vobis antea, ut monasterium penes ecclesiam parrochialem civitatis Cassoviensis tecto carens contegeritis et eo usque repararetis, ut in eo seorsim pro Hungarlis cultus divini celebrari possent. Cumque intelligamus huic mandato nostro vos nondum satisfecisse, vobis id denuo iniungendum sensuimus Sacrae Romanorum Imperatoriae Maiestatis Domini ac genitoris nostri colendissimi nomine clementer committentes, ut in hac parte posthac nihil omissitatis, quod ad cultus divem institutionem et augmentum spectare videbitis. In eo enim opus Deo gratum, caesareae vero Maiestatis et nostram expressam voluntatem exequemini. Datum Viennae die quarta Julii mensis anno domini MDLIX, regni vere nostri Bohemiae undecimo.

Maximilianus.

Ad mandatum domini regis proprium
Fieringer.

Kivül: Prudentibus ac circumspectis N. judici ac iuratis, nec non reliquis senatoribus nobis dilectis

Cascha.

(Zárlatán piros pecsét nyoma, 18182. sz.)

1559.

Ceterum cum inter tot afflictiones et rerum omnium perturbationes eo redacta res sit, ut in nacione hungarica eruditorum virorum magna sit raritas adeo, ut vix famam tantummodo aliquorum audire nobis liceat, unde multa felicia ingenia juventutis nostrae ob docentium pennarum perpetua sterilitate consenescunt, veremurque ne in extrema barbariae liberi nostri educati christianam etiam religionem dediscent, quaquidem facturis cum nulla maior esse possit, clementi auxilio Sacr. M. V. succurrere ei non utile modo, verum etiam valde necessarium esse existimamus. Id autem hac via potissimum fieri posse potamus, si S. M. V. bona pertinentia ad abbatiam Zeplak et praeposituram Myslye ad unum monasteriorum desolatorum Cassoviae convertere dignabitur de quorum proventibus eruditи viri pro docenda juventute alantur, item stipendia discentibus conferantur, ut autem cives qui ad restaurandum cenobium huiusmodi in hunc finem operam suam navent S. M. V. eis mandare dignetur, hoc si S. M. V. eis mandare dignetur, hoc si S. M. V. facere dignabitur promovebit religionem christianam et pietatem maxime augebit et rem publicam satis profecto isto tempore labefactatam reddet firmiorem et stabiliorem, quod vero omnium maximum est nullum opus Deo magis gratum M. V. S. praestare, quam si hoc pacto suam veram et chatholicam ecclesiam augebit et promouebit.

Kivül: Articulus supplicationis comitatus Abawywariensis ex parte Zeeplak et Mislye. 1559. Posonii in comitiis.

(Papiroson, 2106. sz.)

1559.

Unsern freuntlichen grues tzuvor. Ersam namhaft weise herrnn unser erhafft guette freundt unnd gönstig liebe nachparn. Es haben der erbarn stett gesanthe bay uns ein underredung gehaltten vonn wegen der hochzeit, und sehen vor guet an das es fuglicher und besser wer, das man in der Stett namen mitt geschenck tzwo personen hin schicke, dann aus ider Stadt in sunderhait einen, weil das geschenck auff so vil personen der Stett tzue gering sein würde. Derhalben ist vonn sachen bay unns gehandlet worden, das E. N. W. tzue dem köppfel so vorhanden ist noch eines dergleichen wo es gesein kan tzuewegen brenge tzuvorschicken in gemeiner Stett namen. Dieweil sich aber tzue der sachen nith die geringste tzuetragen hatt, das unns in gehaim glaubwirdig offenbaret ist, das in kurtzen unnd unforsehens die Stett durch vorordnete visitatores inn der religion ersuchet werden, haben die gesanthen der Stett enthschlossen, das es von nöten wer ein gemeine versamblung der Stett zu haltten unnd grüntlich tzue beschlissen, wie man in die hochzeit tzihen soll unnd doneben sich auch underreden, wo es sich tzue trug, das die Stett vonn denn visitatoribus überfallen würden, was man inen vor antwort geben sollet. Wiewol tzuvor die erbarn Stett in gemein eintrechicklich ir confession des glaubens gestellet unnd überantwortet haben nichts desto weniger vormeinen sie sich mitt E. N. W. tzue underreden, ob E. N. W. vor sich selbs in sunderhait gedencken ir beckenthus des glaubens tzue schtellen aber mitt der erbarn Steten

in gemein anthwort tzue geben. Domitt aber die sachen in gehaim tzuegehe, haben der Stett gesanthe vor guet an gesehen, die vorsamblung zum Czeben tzue halden tzue welcher die Stett gesanthe den tzue künftigen donnerstag auf den abenth erscheinen sollen, auf das man den nochfolgenden fraitag frue vonn sachen handle unnd das beste eintrechicklich beschlisse. Derhalben mas E. N. W. vormeinen tzue thuen, wollen sie unns schriftlich tzuvornemen geben vnnd daneben mitt iren gesanthen die kopffel tzuvorschicken mitt schicken, auf das man sehe wns tzuvorschicken tuglich say. Damith tuen wir E. N. W. Gott befelhen. Datum Eperies aus der vorsamblung den 29 Decembris im iar 1559.

Richter unnd Ratt der Stett Eperies.

Kivül: Denn ersamen Namhaft weisen herrnn Richter unnd Ratt der Statt Cascha unsern erhafften gutten freunden und gonstigen lieben nachparn.

(2150/15. sz.)

1559.

Hungarici concionatoris instructio et praemium anno domini 1559.

Anno domini 1559 die 17 mensis maii, qui fuit feria proxima quarta post festa pentecostes honorabilis dominus Joannes Pethew unanimi incliti senatus et totius communitatis voluntate et consensu in domo civitatis vocatus est legitime ad munus concionatoris hungarici, ut videlicet iuxta mandatum Christi puram et synceram doctrinam Evangelii in ecclesia diligenter et fideliter

doceat et erroneas doctrinas, quales sunt anabaptistica et sacramentariorum aliaeque, manifesto Dei verbo repugnantes nullo pacto amplectatur neque doceat. Ad haec nullam in ceremoniis ecclesiasticis innovationem aut mutationem faciat, sed quemadmodum hactenus usitatum fuit, ita et ipse cum senatus voluntate sese geret.

Ratione suae vocationis et officii ecclesiastici non alium agnoscat magistratum, quam oominum iudicem senatumque.

Et cum hostis concordiae et christiana pietatis diabolus etiam sua habeat organa, quibus animos piorum perturbet et vulneret, danda erit opera ne qualibuscumque sermonibus aut blandiciis se paciatur adduci ad aliquas mutationes ficiendas contra senatus voluntatem et conclusionem.

Postea quotidiae intersit publicis ceremoniis in templo, utpote divinis laudibus, psalmodiis, vespertinis precibus etc. Pertinet etiam ad suum officium infantes baptisare, puerperas in templum introducere, infirmos, cum vocabitur, adire et visitare, consolari, confessionem illorum audire ei eis sacramentum altaris iuxta Christi institutionem porigere et pro funeribus hungaricis deducendis more consveto abire. Sponsum et sponsam in templo publice copulare.

Concionandi autem hunc ordinem sequetur.

Dieus dominicis et aliis usitatis festis concionabitur in parvo templo mane et vesperi, ut sub eadem hora utraque natio verbum Dei audiat, feria quarta et feria sexta docebit in maiori templo.

Confessionem auricularem in nostra ecclesia volumus servari, ut doceantur et examinentur accedentes ad sac-

ram communionem ibique privatim singuli absolutionem petant et accipient.

Missam seu ceremoniam administrandae coenae Domini alternis diebus dominicis celebrabit in maiori templo in vestibus ecclesiasticis. Canatur autem introitus vel de sancta trinitate vel alias de tempore lingua latina cum Kyrie et cantio Angelorum quod vocant et interra denide et pia prosa Symbolum et quae sequuntur lingua hungarica usque ad finem ceremoniae Orationes, quas vocant collectas cum Epistola et Evangelio etiam hungarice dicantur.

Sponsum et sponsam de suggesto denunciabit octiduo ante copulationem prout vetus requirit consuetudo.

Siquis autem esset, qui ipsum contionatorem interretur contra prescriptam formam in contrarium faciendum quibuscumque rationibus adducere, unde discordia et dissensio oriretur in civitate, talem hominem teneatur concionator senatui indicare.

Vult enim senatus tum in ecclesia, tum in republica christianam unitatem et concordiam coli et conservari.

Omnia accidentia ministrorum ecclesiae et concionatorum aequaliter semper dividi debebunt.

1559.

- In paratis fl. 50.
- Pro mensa fl. 16.
- Frumenti cubuli 12.
- Vini Cassoviensis vasa 2.
- Vinacii vas 1.
- Porci 2.
- Sales 4.

(Nr. 19251.)

1559.

Serenissime Rex et domine domine noster clementissime.

Exponitur Maiestati vestrae regiae cum humillima subiectione, quod in comitatu Abawywariensi non procul a civitate Cassa olim quaedam abbatia fuit in villa Zeeplak, item quaedam praepositura in villa Mischle, quae duo ecclesiastica beneficia cum templis careant iam ab annis plurimis: eo res redacta est, ut reverendissimus archiepiscopus Strigoniensis omnes proventus abbatiae Zeeplak ad Tyrnaviam deputaverit pro instituenda, ut fertur iuventute. Proventus vero prepositurae Mischle est donatus cuidam Matheo Zerdahely canonico Agriensi, qui tria aut plura ecclesiastica beneficia habere perhibetur. Cum autem ab antiquo talia beneficia per inhabitatores eiusdem comitatus Abawywariensis ecclesiis fuerint collata, non ideo ut in alios comitatus fructus talium beneficiorum transferantur, sed ut ubi permaneant, aequitas ipsa et pietas svadere videtur, ut talia commoda penes eundem comitatum conservata cum templo destructa sint in villis praedictis ad pius aliquem usum convertantur, unde illis partibus regni posset pie et utiliter provideri. Cum autem in civitate Cassoviense sint duo combusta et deserta monasteria, multi pii et honesti viri ex animo cuperent, ut proventus abbatiae et praepositurae predictae in eodem comitatu colligeretur per idoneas et honestas personas ac ex aliquo monasterio Cassoviense schola ibidem aedificaretur alerenturque aliqui pii et docti viri, quorum opera juventus illarum partium in bonis et hones-

tis artibus erudiri possit et olim patriae prodesse. Non enim dubium est et ab antiquo deo fundata fuisse talia loca et beneficiis aucta, ut juventus bonis artibus et disciplina severiore accidente in honestate piorum morum proficeret. Quapropter maiestati vestrae humillime supplicatur, ut eadem pro sua clementia dignetur pia cura tam sancti propositi affici ac viam et modum pro sua regia prudentia invenire, ut ex praedictis provenientibus ecclesiasticis in dicto loco et comitatu schola pietatis et bonarum artium fundetur et aedificetur pro iuventute bono modo instituenda.

Kivül : Humillima supplicatio ratione abbatiae Zeeplak et praepositurae Mysle prope Cassoviam. 1559.

(Fogalmazvány, Kromer Leóhárd, v. jegyző kezeirása, 2106. sz.)

1560.

Egregii domini, amici nobis honorandi salutem et nostrae commendationem. Hic presentum exhibitor, Hieronimus parochus pagi Costellani requisivit nos in hoc, quod ipse conductus fuerit per integrum annum ad romanae sanctae et catholicae ecclesiae servitia in praedicto pago, sed in aliquibus displicens vobis (quod sane non vestri esset officii) eum redarguere sed potius illius cuius est dioecesis subiectus, iam vero, ut ipse nobis retulit tenuemini illi solvere pro anno medio et hebdomadis septem si eum in parochiatu praedicto diutius perseverare nolitis, quare ipse sciens se aliam parochiam invenire posse cui erit pro arbitro sufficiens, rogamus vos; ut eum de omnibus contentum pro serviis praeteritis facere velitis, ut mercenarium praeteritō labori suf-

ficientem et sic eum libere dimittere, ut nos et dominus archiepiscopus boni a vobis consulamus et easdem bene valere optamus. In Warallya, 14. Maii 1550.

Antonius Verancius episcopus Agriensis,
perpetuus comes Hewesiensis et
Borsodiensis etc.

Kivül: Egregiis dominis judici et juratis ceterisque civibus civitatis Cassoviensis amicis nobis honorandis.

Alatta más kézzel: Exhibita oie 17 Maii 1560. ab episcopo Agriense.

(Papiros, zárlatán piros pecsét, 2219. sz.)

1560.

Unsern freuntlichen grus tzuvor. Ersam, namhafft, weise herenn, unser erhafft gute freundt und gonstig liebē Nachparn. Demnach E. N. W, uns anlanget ein abschrift der Confession,*) so vor etlich iären durch die erbarn Stett geschehen und eingeraicht ist worden, vorginnen schicken wir mit tzaiger ditz dieselbig abschrift E. N. W. dieselbig bittend, das sie die abschrift auffs ehest uns widrumb tzue stellen wollen. Damitt thuen wir E. N. W. Gott befelhen. Datum Eperies den 2. Januarii im iar 1560.

Richter und Ratt des Statt Eperies.

Kivül: Dem Ersamen Namhafft weisen herrn Richter unnd Ratt der Statt Cascha unsern erhafften freundten und gonstigen lieben Nachparn,

Papiros, zárlatán piros pecsét, 2249.113. sz.

*) A Stöckel Lénárt-szerkesztette confessio 1549-ből.

1560.

Durchlauchtigister, grosmächtigister fürst und herr unszer allergnedigster khünig.

Euer khüniglichen maiestet seind unsere trewe gehorsame dienste ynn aller untertenigkeit zuvor allezeitt beraytt. Allergnedigster Khünig. Wyr geben euer königl. M. mitt grossen leyd und schmerzen unsers herczen zwerkennen, die verfolgung und verhinderung der waren christlichen evangelischen lere und religion, welche hie bey uns mitt der hülff Gottes bishere gelalten wordenn ist. Denn der herr capitan Franciseus Zay unsern hungarischen predicanen Gallum Hwszar gefenklich angenommen hatt und zeiget an, die röm. kays. M. unser allergnedigster herr habe ym solches zuthun ernstlich aufferlegt und durch ein mandatt befollen aus der ursach, das gedachter predican hochgedachte kays. M. ynn seynen predigten verunehrett und geschmeht sold haben. Und darumb müsste er denselbenn predicanen bey sich verhaltem, so lang biss die röm. kays. M. ime einen anderen befelich zuschicken würde. Darauff haben wir den capitan mitt hochsten vleis und umb Gottes wyllen gebethen, er wolle ynn der sachen nicht so heftig fortfaren, sonderen unss den predicanen frey geben und seines ampts aufwarten lassen, wir wolten für yn alle sampft und der adel neben unss versprechen und bürgenn seyn. yn widerumb wenss hochgedachte K. M. befolen würd, darczustellen und fürbringen und unther des ihre K. M. auffs ehest zuersuchenn.

Denn wenn solches geschen wer, wir hettens nach erforderung unserer pflichten und getreuheit mit nichten ym gestattett, sonnern vyl mehr darumb gestrafft. Weyl aber alhie solches nicht geschehen, sondern er nach gewonlichem christlichen brauch ynn der Kirchen und predigten für die hochgedachte r. k. und auch für euere khünigliche M. das folck zum trewen gebett vermant und auch selbst gebettet hatt und doch so unfreuntlich und unkristlich eingegeben worden ist, haben wir nach Gott allein zu einer khunigl. M. gnaden ein herczliche zuflucht mitt unterthenigsten bytt und supplication, das euer kön. M. umb der ehre und barmherczikeytt Gottes wyllenn wollen durch christliche mittel unss und unsere arme weib und kynder genedigst bedencken und bey der r. kays. M. ihrem geliebsten herren vatern mitt fürbytt und ratt erlangenn, dass gedachter unser predican auss der verhaftung frey gelassen und wir bey der erekanthen waren christlichen religion bleiben und mitt der hülff des almechtigen erhalten mechten werdenn. Denn der herr capitan Francziscus Zay auch den predicanen, so dem deutschen kriegsfolk alhie predigt und die heyligen sacrament reychet, daran auch unsren pfarhern veryagtt, das sy in flucht seynn und wir nu niemanden haben, zur zeit der nott die kynderlein thauffen, krancke leut besuchen, trosten und mitt den heiligen sacramente versehen sold. Diesenn grossen unsern jamer und nott wolle euer k. M. umb gottes wyllen genedigst bedenken und unss mitt tröstlicher hülff nichtt verlassenn, das nitt das blutt unseres herren Jesu Christi vergeblich für unss vergossen befunden werde. Der ewige himlische vather wolle euer k. M mit seinem heiligen geist reichlich begaben und stercken zu erhaltung seines heiligen wortts

durch Jesum Christum unseren einigen hailand und selig
macher. Amen. Welcher auch euer k. M. langwirige gute
gesundheit und ein fridsames seliges regimentt verleien
wolle. Datum zu Cascha den dreizehend tag october im
jar 1560.

Euer königlichen Maiestet getrewe unterthanen
Richter und Ratt und die gemeine
bürgerschafft der statt Cascha.

Kivül: Dem durchlauchtigisten und grossmechtigisten
fürsten und herrn herrn Maximiliano, khünig in Behaim
etc. erczherczogen zu Oesterreich etc. herczogen zu Bur-
gundi unsern allergnedigsten herren.

Ugyanitt: 1560. Am 14. october durch Sebastianum
Eder ad Parlagy gen Wien geschicket.

Von wegen des hungrischen predicanti so Francz
Zay capitan gefangen.

(2204. sz.)

1561.

I.

Sacratissima caesarea et regia maiestas ac domine
domine noster clementissime.

Post perpetuae fidelitatis obedientissimorumque ser-
vitiorum nostrorum in gratiam s. m. v. humillimam sub-
jectionem. Quanquam confidimus s. m. vestram ex hu-
millimis literis nostris tricesima proxima transacti mensis
Decembris lingua germanica scriptis ac s. m. vestrae per
nostrum hominem humillime porrectis, iam pridem co-

gnovisse clementerque intelligesse, quomodo intempestivus quidam concursus sive tumultus ebriorum hominum propter Gallum Huszar, concionatorem hungaricum in civitate s. m. vestrae Cassoviense exortus ac sedatus extiterit, tamen quia audivimus longe aliter quam res acta est, nos apud s. m. vestram esse delatos, et varios de nobis spargi rumores, nostri officii esse duximus per latinam quoque supplicationem, quomodo concursus supradictus acciderit, s. m. vestrae denuo notificare ac nostram innocentiam declarare. Nam salva conscientia nos fateri possumus, eum tumultum nos neque praescivisse, neque eius authores fuisse. Qua de re etiam bonam in spem erigimur, de paterna ac iusta s. m. vestrae erga nos fideles subditos suos pietate et clementia. Res autem sic acta est. Magnificus dominus capitaneus Franciscus Zay etc. concesserat libertatem dicto Gallo Huszar aliquot conaciones habendi in ea, qua asservabatur domo. Idque praecipue die Sacro Nativitatis Christi et Sancti Stephani Prothomartyris fortasse nobilitatis et militum hungaricorum praecibus adductus, sed in quem finem incertum est. Postea die Sancti Joannis evangelistae, vespertino crepusculo instantē, quo tempore civitatis portam de mora occcludendam esse credebatur, dominus capitaneus pedites hungaricos, qui eo die portam custodiebant, abduci in suum hospitium curavit, remissis in eorum locum germanis aliquot pixidariis. Hungarici pedites praeter consuetudinem sine pulsu tympani eentes in publico, recta ad hospitium capitane pergebant. Ex quorum insolito transitu suscipio in vulgo et sermo erupit: id agi, ut praefatus concionator abducatur. Unde ut plurimum hungarici milites moti, clamores excitarunt ad aedes, in quibus erat concionator pergentes. Hinc et opiflcum servito-

res et pueri mulieresque clamorem audientes, prout fieri solet accurrerant, accendentibus etiam quibusdam ex viliori plebe personis: inter quos quidam arreptis armis, quidam vero vacuis manibus adstabant. Iam autem in tali concursu, dominus capitaneus et nocturno quidem tempore, quod plerunque tam bonis, quam malis inimicum esse consuevit, fecerat duci curriculum ad aedes captitatis concionatoris supradicti Agriamque deducendi.

Hoc ubi confusa illa virorum militarium ac civitatem mulierum puerorumque ac hominum ebriorum multitudo, quae festivis plerunque diebus temulentiae dedita, vix communis rationis compos esse solet, animadvertisset, magis magisque clamores ac illicitas cepit intendere voces, in hocque illorum ebrio furore auriga dicti curriculi equo detrusus equis curriculum citato cursu amovendum reliquit. Concionator vero perfracto fornace hipocausti, ubi erat, inde evasit et aufugit. Iudex autem cum juratis civibus de tumultu hoc certior factus, statim ad magnificos et egregios dominos commissarios m^u vestrae videlicet Franciscum Thurso, Gasparum Magot^m Sigismundum Thorda simul existentes cucurrit, solemniter protestans hoc malum sine suo et senatus scitu et iussu aut consilio ortum esse supplicansque, ut sibi in compescendo vulgi clamore et tumulto auxilio esse vellet, ne aliqua cedes oriretur. Postea ad populum accessit et pacem ac redditum cuilibet ad aedes proprias imperavit. Etsi vero prima fronte nihil effectum est, tamen ad extremum cum minis tum petitionibus Dei interveniente auxilio, ita tumultuantes lenivit, ut ibi audivissent non esse abductum concionatorem, disiungerentur et sine vulneribus sineque caede abirent.

Hoc autem ad fidem Deo fidelitatemque s. m. vestrae

debitam coram Deo coramque mundo fateri possumus, nos huius concursus atque tumultus causam nec esse nec prebuisse evenisseque hoc malum sine scitu et voluntate nostra.

Dominus capitaneus Franciscus Zay interea dum per humillimas literas nostras s. m. vestrae de eliberando dicto concionatore obnixe supplicaremus, promiserat nobis petentibus, se dictum concionatorem tunc iam detentum, Agria non missurum, nisi biduo aut triduo re ante nobiscum communicata, ut et nos si forte vellemus duos e civibus nostris una mitteremus. Sed longe aliter a sua magnificentia, quam erat dictum, factum extilit et quidem ut praedictum est, tempore inconvenientissimo. Nam si hanc suam voluntatem nobis aperuisset, nos Deo propitio, una cum sua magnificentia huic malo praevenire potuissemus effecissemusque ne hic tumultus accidisset, cuius nos neque suasores neque inceptores sumus, nec scire potuimus, ubi esset postquam evaserat, concionator.

Sequenti vero die postquam serio nobis dominus capitaneus iniunxisset, ut elapsum captivum quaeseremus et in locum detentionis collocaremus, etsi hoc nimium onerosum erat, tamen singulos cives sub iuramento interrogari curavimus, committentes, ut si scirent, ubi esset aut lateret concionator, nobis significant, sed etiam sic inveniri non potuit. Ad haec quosdam ex civitatensibus etiam in custodiam miseramus, qui videbantur in tumultu illo fuisse. Verum hi dicebant, se partim clamore insolito motos, partim timore et metu alicuius periculi imminentis civitati, perterritos accinctis gladiis in publicum rei agnoscendae gratiam prodiisse. Quos postea ad fideiussionem domini despoti Moldaviae quorundam virorum

nobilium dimisimus, comparituros ubi fuerit necesse. Nam in his causa tumultus nulla poterat iuveniri.

Impossibile autem erat nobis invenire illum, quem ipsem et capitaneus dies notesque certo numero peditum custoditum, in absoluta sua habebat potestate. Et ut s. m. vestra de nostra innocentia nihil sinistri suspicari dignetur, eam vel hoc unicum demonstrat, quod ne unicus quidem campanae sonus ad concitandam multitudinem est editus. Nec scimus aliter, quam uti dictum est, tumultum suum cepisse exordium et captivum evasisse. Quiequod igitur accidit, id nobis insciis et nolentibus evenisse. Deus optimus maximus, scrutator cordium testis est.

Semper enim divino auxilio eam fidelitatem ac obedientiam, quae in subditis constanter fidelibus requiritur et esse debet, s. m. vestrae domino ac patri nostro pientissimo atque clementissimo, humillime praestitimus praestamusque et vita durante assidue conabimur praestare s. m. vestrae devotissima humillimeque supplicantes, quatenus eadem pro sua innata imperiali clementia paternaque indulgentia dignetur hanc nostram innocentiam et excusationem veram acceptare et illorum delationibus, qui diversa significatione praedicti tumultus, nos in gravem s. m. vestrae indignationem sine iusta causa coniicere contendunt nostrisque malis et calamitatibus gaudent, nullum dare locum. Supramemorati s. m. vestrae commissarii, qui presentes fuerunt Cassoviae sub vinculo fidelitatis s. m. vestrae debitae testes esse possunt nostrae innocentiae. Dignetur itaque s. m. vestra iam de hoc negotio Cassoviam expeditos commissarios qui adhuc sint Posonii revocari facere et rem omnem ex do-

mino Francisco Thurszo ac suis tunc collegis clementer cognoscere nobisque superinide clementissimam dare relationem.

Eiusdem s. caes. et r. m. vestrae
fidelissimi humillique subditi
judex et jurati cives civitatis Cassoviensis.
(Fogalmazvány ; 2286. sz.)

II.

Responsum s. c. maiestatis oretenus nobis datum.

S. c. m. dominus noster clementissimus, audita fidelitatis et fidelium servitorum obedientiaeque perpetuae judicis et juratorum civium civitatis Cassoviensis in gratiam suae m. humillima subiectione intellectaque ex nobis nunciis excusatione et significatione innotentiae senatus et eorum, qui in civilibus officiis constituti fuerunt, cum tumultus exortus et concionator Gallus evasit, quod haec omnia praeter scitum et voluntatem eorundem acciderint, ita respondit. Iam commissarii sunt expediti, qui inquirant de iis, qui tumultum excitarunt et causam praebuerunt. Quia causa haec mala est et male factum est. Latro ille multos per annos haec agitavit et praeterque, quod Lutheranam doctrinam docuit, blasphemias dixit in sacramentum ac pontificem romanum et nos maximis contumeliis et conviciis, aeditis libellis etiam, affecit. Non debuisset hoc fieri et male factum est. Aliter res ex fundamento cognosci et, qui fuerit reus, inveniri nos posset, nisi per commissarios expeditos. Nam et vos estis nostri fideles aliterque significastis negotium hoc, quam alii, qui etiam nostri fideles sunt, proinde opus est, ut commissarii diligenter inquirant, ut possimus posthac deliberare.

Quum oraremus, ut sua m. lectis domini Vespri-miensis episcopi literis, quas ille nobis dederat ad suam m. (si ita videretur) eosdem commissarios retineret et nostram supplicationem prius perlegere indeque magistratus nostri innocentiam clementer cognoscere dignaretur, rotato capite nihil aliud dicebat, quam quod haec causa mala esset et quod male factum esset idque bis terque repetebat. Nihilominus tamen se visurum supplicationem nostram promisit nosque a se dimisit.

Die 11. Februarii accessimus denuo suam m. supplicationem porrigentes de interdicta vinorum in Poloniam eductione sat. sat.

Postea supplicabamus, ut sua m. de negotio tumultus praedicti, si quid deliberasset, clementissimam nobis relationem dare dignetur, et an deberemus diutius expectare. Quo auditio. Ait, se nostram supplicationem intellexisse, ardua autem intervenisse negotia et tam multa, quod de illa mala causa nunc deliberatio fieri non possit, nisi ex reportata commissariorum relatione, proinde non opus esse, ut hic tam diu expectemus, sed domum possemus redire. Cum vero nos obsecraremus ne magistratui nostro innocentii succenseret, indignabundus et irato vultu ac gestu vehementiusque solito dicebat his verbis. Male factum est, non debebat hoc fieri. Pessima, pessima est causa. Omnes, qui intelligunt, non laudant, quia pessima pessima causa est haec, male factum est. His auditis nos genibus inclinatis reverenter discessimus, ne pluribus dictis et responsis sua m. animum commotum exasperaremus.

(2286. sz.)

1604.

Allerdurchlautigister, grosmechtigister römischer kaiser, auch zu Hungern und Böhaims König.

Allergnedigister Herr eur kay undt khön: Maiestet allerunderthenigist anzueflihen, dringt uns arme undt aufs höchstbetrüebte leuth unser aller liefeste undt höchste noth. Nemblich die den 7. Januarii dies laufenden 1604. jhars durch den herrn veldtobristen in Oberhungern beschehene benemung unserer kirchen, darzue wier je undt allezeit das ius patronatus gehabt undt genczliche einstellung unserer augspurgisch religionsbrauchen undt übungen, dabey wir sowol durch euer kay M. selbst, als deroselben geliebten herrn vathern undt anherrn hochlöblichister gedechnüs, bis anher allergnedigist erhal'en undt daran niemals verhindert worden, welches aber ann yezo auf E. Kay. M. ernstes mandat also plöczlich mit aufbietung des in der stadt dienenden fahnen krigsvolks undt hin undt wieder in die ordnung gestellten fünf fahnen reütter so alle placz undt gassen eingenommen, auch herfürzihung ausz eür M. artolerey grosser geladener stueckh, beschehen das wier dis orths kheinen aufschueb auch der gemeinen burgerschafft eür Kay. M. bevehlich für zuweissen undt deswegen allerunderthenigist dieselb eür Kay. N. zue interpelliren erlangen können, sondern sein uns über das auch unsere besteldte Kirchendiener teütscher, hungerischer undt wündischer nation alle exercitia im predigen, tauffen, copuliern, begrebnüssen, auch in privattheusern eingestellt undt bei höchster, ja leibs undt lebens straff undersagt, wie

dann nit allein sy, sondern auch wier solches ihme, herrn veldtobristen zuversprechen undt gar zue reversirn gedrungen worden, das wier hiewider nit allein nichts attentiren, sondern auch einithen aufstandt oder tumult nit erregen wollen, welches wier zwar selbst nie gemaint gewesen, noch in sin genommen, sondern uns noch aller möglichheit eur Kay. M. bevelch, als gehorsambiste underthanen in massen wier noch bischer yeder zeit (ohn rhumb) erfunden worden, zue accomodiren beflossen, daher dann uns, der ganzen stadt undt burgerschafft so in der augspurgischen religion geborn undt erzogen, solche plöczliche mit gewaldt, wehr undt waffen beschehene mutation so hochschmerczlich fält, das nichts dann jemmerlichs seüfczen, weinen undt wechklagen gehöret wirdt, sonderlich weil meniglich bewust, das die stadt zue obgedachter kirchen, wie vermeldt, das ius patronalus yeder zeit gehabt, dieselbe, nach denn sy innerhalb 50 jharen¹⁾ dreymal abgebrunnen, widerumb erbauet, den kirchthurm darneben, so zuvor nur ein hülczenes dach gehabt, mit kupfer undt plech gedeckth undt wol verwahrt, die grosse glockhen mit ihrem uncosten giessen lassen, auch die hungerische capellen²⁾ undt die schulen grösser gebaut, zue welchem allen weder das erlawer, noch ein anders capitl nie berechtigt gewesen, sondern in der stadt fridtlichen possess viel jhar hero verblieben, wie den auch anno 1597. da das vorgedachte erlawer capitel bey uns zue Caschaw residirn sollen, in dieta Posoniense in die articulis regni, welche e. Kay. M. allergnedigist confirmirt, inserirt worden: salvis tamen civitatis Cassoviensis libertatis manentibus

¹⁾ 1556., 1576., 1585-ben.

²⁾ A sz.-Mihály-kápolna.

Weil den zubesorgen, auch albereith gemerckt wirdt,
sintemal die burgerschafft ihre hauser, haab undt gütter
anfangen zuverkhaufen undt hinweg zu ziehen, bey sol-
cher confusion undt verwirrung sich niemandts mehr im
stadtwesen undt burgerlichen ämptern wirdt gebrauchen
lassen wollen undt das handtwercks gesindt sich verlaufft,
welches doch zuvor mit sondern vleiss her zuegzieght
worden, dass diese alte königliche freystadt mit ihrer
wolhergebrachten policey, freicheiten undt zünfften, dem
ganczen landt zur nachteil und schaden, auch per con-
sequens eur kay. M. einkhomens schmelerung gar zu
grudtgehen und leczlichen ein blosses greunzhaus werde,
welches ye hoch zwerbarmen were, bitten derowegen e.
kay, M. hiemit samentlich umb Gottes undt des jüngsten
richts willen gancz unterthemigist anrueffendt undt flehendt
sy geruchen deroselben hochlöblichisten vorfahren exem-
pel nach, uns als vorhin wegen der ausgestandenen
brunistschaden, grossen misswechs an wein und getraidt,
auch nechsverwichenen jhars niederfals des viehs undt
anderer ungluekh genugsamb undt überflüssig betrüebte
undt elende leuth, bey unsren uhralten privilegien undt
freiheiten allergnädigist zuerhalten undt uns endtweder
die weggenommene kirch wegen der grossen mengermelter
dreier nation bei der stadt wiedereinraumen oder die
hungerische capell sampt dem pfarhoff undt der schuelen
sowol den geleut (weil des erlauerischen capitels geist-
liche mit denn zerigen gar eine kleine anzahl undt mit
der grossen pfarkirchen sampt ihrer vorigen capell sich
woll können benügen) zuelassen und darneben die aller-
gnädigist verordnung zuthun, damit wir unser religions
exercitium und Gottesdienst unverruchter augspurgerisch
confession, bey welcher wier geboren undt erzogen, noch

einen andern fuglichen undt bequemen orth, da wir eine kirch erbauen könnten, haben mügen undt darbey sampt unseren vorigen seelsorgern, so sich bei uns heusslich niedergelassen, erhalten werden.

Endtlich weil auch E. K. M. allergnedigist bevelhen, die walonische reütterei in der stadt bei uns einlosiern zulassen, des uns undt der ganzen burgerschafft hochbeschwerlich, den die stadt klein, die leuth arm undt nach der brunst noch nicht allerdings aufgebauet undt ohn das ein ieder wirth für die hiesiche kriegsleuth ein losament ohn bezahlung geben , wegen ieczigen zuestandts aber herr veldtobriste unsers thails alles tumults undt aufsandes wol versichert ist, wie wir uns derenthalben gegen ihm hochreversiern müssen undt die burgerschafft mit freilassung unser confession undt vorigen geistlichen übungen befriediget kan werden, als geruhens mehrmals Eur. K. M. offtern melten herrn veldtobristen allergnedigist anzubevehlen, das er gedachte wahlen in ihrer quartier, dahin sie sonst gehörig, verweiss, undt jasse. Entgegen wollen wier alls bisher yeder zeit in gehorsambister treü erfundene underthanen E. k. M. unsere allerunderthenigiste dinst undt standthafftigkeit mit darsegung leibs undt lebens, guets undt bluets zu erweisen yder Zeit befiessen sein, derselben unss zu verhoffenden allergnedigisten bescheidt gehorsambist bevelendt.

Eur Rom. kay. Maiestet
allerunderthenigiste und gehorsambiste underthanen

N. richter, rath undt die gancze
Burgerschafft zue Caschaw.

(Eredetije papiroson, lajstromozatlan.)